

Amos

Verlangen naar gerechtigheid

Raymond R. Hausoul

AMOS
Verlangen naar gerechtigheid

Amos

Verlangen naar gerechtigheid

Versie: 20.05 (mei 2020).

Dr. Raymond R. Hausoul

© 2020 Raymond R. Hausoul

Vind de nieuwste materialen op <https://raymondhausoul.be>.

86-24182-144573

© 2020 –All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or be shared in any form
without permission in writing from the autor.

Amos

Verlangen naar gerechtigheid

Raymond R. Hausoul

Inhoudsopgave

1 Inleiding op Amos.....	7
----------------------------	---

1.1 De profeet Amos.....	7
1.2 De tijd waarin de profeet leefde.....	7
1.3 De geadresseerden.....	9
1.4 Amos in het Nieuwe Testament.....	9
1.5 De theologie van het boek Amos.....	9
1.5.1 De naam 'Heer Jahweh'.....	9
1.6 Structuur van het boek Amos.....	9
1.6.1 Opvallendheden bij de structuur.....	9
1.6.2 Mogelijke structuur.....	9
1.6.3 Chiastische indeling.....	10
2 Schematisch overzicht van Amos.....	11
3 1:1-2 – Voorwoord.....	13
3.1 Vertaling.....	13
3.2 Commentaar.....	13
4 1:3-2:5 – Oordeelsaankondiging over de volken.....	15
4.1 Vertaling.....	15
4.1.1 Oordeel over Aram (1:3-5).....	15
4.1.2 Oordeel over Filistea (1:6-8).....	15
4.1.3 Oordeel over Tyrus (1:9-10).....	15
4.1.4 Oordeel over Edom (1:11-12).....	15
4.1.5 Oordeel over Ammon (1:13-15).....	16
4.1.6 Oordeel over Moab (2:1-3).....	16
4.1.7 Oordeel over Juda (2:4-5).....	16
4.2 Commentaar.....	16
5 2:6-16 – Oordeelsaankondigen over Israël.....	33
5.1 Vertaling.....	33
5.2 Commentaar.....	33
6 3:1-15 – Eerste rede: Gods genade en oordeel.....	37
6.1 Vertaling.....	37
6.2 Commentaar.....	38
7 4:1-13 – Tweede rede: Gods tuchtiging niet erkend.....	43
7.1 Vertaling.....	43
7.2 Commentaar.....	44
8 5:1-27 – Rede drie en vier: Juridische ongerechtigheid.....	49

8.1 Vertaling.....	49
8.2 Structuur.....	50
8.3 Commentaar.....	51
9 6:1-14 – Vijfde rede: Wee over Israël.....	57
9.1 Vertaling.....	57
9.2 Commentaar.....	58
10 7:1-17 – Vijf visioenen over het oordeel I.....	61
10.1 Vertaling.....	61
10.2 Vertaalvarianten.....	62
10.3 Commentaar.....	62
11 8:1-14 – Vijf visioenen over het oordeel I.....	67
11.1 Vertaling.....	67
11.2 Commentaar.....	68
12 9:1-15 – Vijf visioenen over het oordeel I.....	71
12.1 Vertaling.....	71
12.2 Commentaar.....	72

Over de auteur

Dr. Raymond R. Hausoul (1979) heeft een doctorsgraad in de theologie (Leuven, *Evangelisch Theologische Faculteit*, 2017). Hij is predikant in Ieper en spreekt regelmatig in andere kerken.

Naast zijn verbondenheid als spreker en docent aan verschillende organisaties is hij wetenschappelijk onderzoeker aan de ETF. Zijn onderzoek richt zich op de thematiek van de nieuwe schepping, het koninkrijk van God en de vernieuwing door Gods Geest. Raymond is gehuwd met Belinda en beiden genieten van hun twee zonen, Adriël en Ilja.

<https://raymondhausoul.be>

Afkortingen van Bijbelboeken

Gn	Genesis	Js	Jesaja	Rm	Romeinen
Ex	Exodus	Jr	Jeremia	1Ko	1 Korintiërs
Lv	Leviticus	Kl	Klaagliederen	2Ko	2 Korintiërs
Nm	Numeri	Ez	Ezechiël	Gl	Galaten
Dt	Deuteronomium	Dn	Daniël	Ef	Efeze
Jz	Jozua	Hs	Hosea	Fp	Filippenzen
Re	Rechters	Jl	Joel	Ko	Kolossenzen
Rt	Rut	Am	Amos	1Ts	1 Tessalonicenzen
1Sm	1 Samuël	Ob	Obadja	2Ts	2 Tessalonicenzen
2Sm	2 Samuël	Jn	Jona	1Tm	1 Timoteüs
1Kn	1 Koningen	Mi	Micha	2Tm	2 Timoteüs
2Kn	2 Koningen	Na	Nahum	Tt	Titus
1Kr	1 Kronieken	Hk	Habakuk	Fm	Filemon
2Kr	2 Kronieken	Sf	Sefanja	Hb	Hebreeën
Ea	Ezra	Hg	Haggai	Jk	Jakobus
Ne	Nehemia	Zc	Zacharia	1Pt	1 Petrus
Es	Ester	Ml	Maleachi	2Pt	2 Petrus
Jb	Job	Mt	Matteüs	1Jh	1 Johannes
Ps	Psalmen	Mc	Marcus	2Jh	2 Johannes
Sp	Spreuken	Lc	Lucas	3Jh	3 Johannes
Pr	Prediker	Jh	Johannes	Jd	Judas
Hl	Hooglied	Hd	Handelingen	Op	Openbaring

Andere werken

Tob	Tobit	2Mak	2 Makkabeeën	Bjr	Brief van Jeremia
Jud	Judit	Wijs	Wijsheid	TDn	Daniël (Grieks)
TEs	Ester (Grieks)	Sir	Sirach	Man	Manasse
1Mak	1 Makkabeeën	Bar	Baruch		

1 | Inleiding op Amos

‘Alleen U heb Ik gekend uit alle geslachten op de aarde. Daarom zal Ik u al uw ongerechtigheden vergelden.’ (Am3:2).

A De profeet Amos

De profeet Amos legt als eerste nadruk op het belang van sociale rechtvaardigheid en barmhartigheid. Zijn geboortenaam die ‘last’, ‘gewicht’ betekent¹, wees volgens de joodse traditie erop vooruit dat hij moeilijkheden ondervond bij het spreken.² De naam is een afkorting van Amasia wat ‘Jahweh is van belang’ betekent.³ Doordat de naam Amos in onze Nederlandse taal nauw verwant is met Amoz, ontstond de gedachte dat het om dezelfde personen ging. Amos was dan de vader van de profeet Jesaja. Maar er is een duidelijk verschil in het Hebreeuws tussen de schapenfokker Amos (‘*amos*, אָמוֹס) en hoveling Amoz (‘*amots*, אֲמוֹץ).

Amos noemt zichzelf een veehouder en moerbeivijgenkweker (7:14). Toch gebruikt God deze ‘eenvoudige’ veehouder als profeet, zoals Hij later een vissers als apostelen zou gebruiken.

Tekoa, lag in het heuvelland van Juda, achttien kilometer ten zuidoosten van Jeruzalem en acht kilometer van Bethlehem, midden in het gebied van Juda en Benjamin. Het was de plaats waar de profeet Amos vandaan kwam (Am1:1).

De berg Beth-Kerem, die zich nabij Tekoa bevond, was een van de vele waarschuwingsposten waar men door een vuur de naderende vijand kon aankondigen (Jr6:1). De plaats werd door koning Rehobeam versterkt na de splitsing van de twaalf stammen (2Kr11:6). Later behaalde koning Josafat de overwinning op de Edomieten, Ammonieten en Moabieten in de

1 A.C. Myers, *The Eerdmans Bible Dictionary* (Grand Rapids:Eerdmans, 1987), 51.

2 Rabba *Leviticus* X.2; Rabba *Prediker* I.2.

3 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas: Word, 1987), 298.

woestijn van Tekoa (2Kr20:20). Het is opvallend dat Amos ook het oordeel over deze drie volken noemt in zijn profetie (Am1:11-2:3).

B De tijd waarin de profet leefde

De tijd waarin Amos leefde, was de tijd na een uiterlijk reformatie. Het was een tijd van materiële welvaart. De lange regeringstijd van de Judeese koning Uzzia (790-739v.Chr.) en de Israëlitische koning Jerobeam II (793-753v.Chr.) zorgde voor stabiliteit, welstand en groei in beide koninkrijken.

In Am1:1 vinden we een nadere tijdsaanduiding: ‘twee jaar voor de aardbeving’. Wellicht gaat het om een aardbeving die zo hevig was, dat iedereen er nog aan terugdenkt. Zelfs na de ballingschap heeft de profet Zacharia er nog weet van (Zc14:5). Wellicht gaat het om een cosmische ramp die plaatsvond (Am1:14; 3:15; 5:5-6,8-9,18-20; 6:11; 8:8-9). Velikovsky dateert deze gebeurtenis in 747v.Chr.⁴ Van Leeuwen denkt aan de zonsverduistering in 763v.Chr. (vgl. Am8:9).⁵ Zodoende wordt Amos gedateerd tussen 763 en 747v.Chr.

Juda had de Filistijnen in het westen, de Ammonieten in het oosten en de Arabische volkeren verslagen en onderworpen. En Israëls politieke invloed was voelbaar tot Egypte (vgl. 2Kr26:1-15). Het koninkrijk Israël, waartegen Amos spreekt, stond op het hoogtepunt van haar macht. De Arameeërs hadden zich nog niet hersteld van hun nederlaag door de Assyriërs (Adad-Nirari III; 810-783v.Chr.). En Assyrië was niet bij machte geweest om verdere rooftochten te ondernemen. Dit zou duren totdat Tiglath-Pileser III (745-727v.Chr.) aan de macht zou komen. Maar tot die tijd kon Jerobeam II zijn grenzen verleggen tot in het Aramese gebied ten noorden van hem en het Overjordaanse terug veroveren (2Kn14:23-29; Am6:13). Door de controle die Israël daardoor over de handelsroutes kreeg ontstond er een grote rijkdom en welvaart in het land. De handel nam toe (Am8:5) en er ontstond een hogere klas onder het volk (4:1-3) waarbij dure huizen werden gebouwd (3:15; 5:11; 6:4,11). Maar ook werd heel het rechtsstelsel gemanipuleerd om een economische weeldepositie te handhaven (4:1). De rijken hadden een genotrijk leven (6:1-6), terwijl de armen wettelijk benadeeld en uitgebuit werden (2:6-7; 5:7-10-13; 6:12; 8:4-6). Gemakkelijk kon men als arme als slaaf worden verkocht (2:6; 8:6). Zo diep was de morele standaard gezonken (2:7).

⁴ I. Velikovsky, *Werelden in botsing* (Deventer:Ankh-Hermes, 1975), 247-252.

⁵ C. van Leeuwen, *Amos* (POT; Nijkerk:Callenbach, 1985), 12.

De religie kreeg in deze bloeitijd een nieuwe impuls. De mensen trokken met grote massa's naar de jaarlijkse feesten (4:4; 5:5; 8:3,10) en brachten enthousiast offers (4:5; 5:21-23). Ze waren ervan overtuigd dat God aan hun kant stond en voelden zich immuun tegen elk onheil (5:14,18-20; 6:1-3; 9:10). Maar in hun hart leefde de mensen niet met God en deden ze zonden en vreselijke gruwelen (5:22-23; 8:4-6).

C De geadresseerden

De tien stammen zijn vooral onderwerp van Amos' profetie. Dit blijkt ook hieruit, dat de oorzaak van Israël's bestraffing veel uitvoeriger beschreven wordt dan bij Juda (Am2:6-16).

D Amos in het Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament wordt er twee keer geciteerd uit het boek Amos. Beide citaten vinden we in het boek Handelingen (Am5:25-27; Hd7:42; Am9:11; Hd15:16).

E De theologie van het boek Amos

Amos wordt in de christelijke en joodse theologie vaak gezien als de profeet van de sociale rechtvaardigheid (4:1; 5:10-13; 8:4-6). Hij legt op het verlaten van God met als hoofddaccent de sociale uitbuiting de nadruk.

a De naam 'Heer Jahweh'

De uitdrukking 'Heer Jahweh' komen we negentien keer tegen bij de profeet Amos. In deze titel wordt vooral gewezen op Gods heerschappij over, en verbondseed met zijn volk.

F De rol van de Twaalf

De twaalf kleine profeten zijn vanouds opgevat als één samenhangend geheel. De joodse schrijver Jezus Sirach sprak zo in de in de tweede eeuw voor Christus al van de 'twaalf profeten' (Sir49:10). Elke canonlijst vanaf die tijd herhaalt die gedachte.⁶ In het Bijbelboek Handelingen verwijst de auteur dan ook naar deze twaalf profeten met de term 'profeten' (7:42; 13:40). De twaalf vormden één geheel en waren onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het ging volgens Hiëronymus om 'één boek van de Twaalf profeten'. Aurelius Augustinus (354-430) koos ervoor om deze 'rol van de

⁶ 4QXIIa,c,e,g; 8HevXIIgr; Ellis, 1990; Wolfe, 1935:126.

twalf' aan te duiden als de 'kleine profeten'.⁷ 'Klein' verwees hierbij niet naar het belang, maar naar de geringe lengte van 1050 verzen die de twaalf profeten samen in beslag namen. Hun lengte was namelijk veel korter dan dat van de grote profeten. Ezechiël bestond bijvoorbeeld uit 1273 verzen.

Qua indeling kozen de joden er bij de samenstelling van de Twaalf voor om, zolang het noordrijk Israël bestond, telkens een profeet die zich richt tot Israël af te wissel met een profeet die zich richt tot Juda. Na de val van het noordrijk profeten de laatste drie profeten enkel nog in het zuidrijk. Paul House verdeelt de kleine profeten tevens in drie gedeelten:⁸ Verbond en kosmische zonden (Hs-Mi), verbond en kosmische straf (Na-Sf) en hoop en herstel (Hg-Ml). Hierdoor ontstaat de volgende indeling:

Voor de ballingschap						Na de ballingschap					
VERBOND EN KOSMISCHE ZONDEN						VERBOND EN KOSMISCHE STRAF			HOOP EN HERSTEL		
N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	Z	Z
Hosea	Joël	Amos	Obadja	Jona	Micha	Nahum	Habakuk	Sefanja	Haggai	Zacharia	Maleachi

Uit de afzonderlijke boeken blijkt dat de kleine profeten in deze volgorde ook thematisch met elkaar verbonden zijn. Onderstaande observaties verduidelijken dit:

- (1) Hosea-Joël: Zoals Hosea zijn lezers aan het slot oproept om zijn woorden te herdenken (14:10), roept Joël zijn lezers aan het begin op om zijn woorden te herdenken (Jl1:2-3).
- (2) Joël-Amos: Joël en Amos zijn thematisch met elkaar verbonden, doordat beide spreken over Jahwehs oordeel op de dag van Jahweh (vgl. Jl1:15; Am5:18). Am1:2 begint met een citaat uit Jl4:16a: 'Jahweh brult uit Sion en verheft zijn stem uit Jeruzalem'. Tevens spreken beide profeten over een sprinkhanenplaag (Jl1:4; Am4:9).
- (3) Amos-Obadja: Am9:12 verwijst naar Israël dat in de toekomst Edom in bezit neemt. Obadja sluit hierop aan door aan het begin te spreken over de val van Edom. Jakob verdrijft Edom die de berg

7 Augustinus, 1983:18.29.

8 House, 1990:72.

- Sion in bezit neemt en neemt uiteindelijk Edom in bezit (1:17-21).⁹
- (4) Obadja-Jona: Net als Obadja richt Jona een oproep tot bekering tot de heidenen. In tegenstelling tot Obadja gaat deze oproep niet tot Edom, maar tot Assyrië. Zoals Obadja Gods oordeel toont over de volken als zij zich van God blijven afkeren, openbaart Jona Gods genade voor de volken als zij zich tot God keren.
  - (5) Jona-Micha: Jona spreekt over de zegen voor Assyrië; Micha spreek over Assyrië als instrument van Jahweh.
  - (6) Micha-Nahum: Micha noemt Assyrië Jahwehs instrument; Nahum spreekt het uiteindelijke oordeel uit over Assyrië. Beiden kijken de profeten vooruit naar de bode die vrede brengt (Mi5:4; Na2:1).
  - (7) Nahum-Habakuk: Nahum opent met een eschatologische lofzang (1:1-8), terwijl Habakuk afsluit met een eschatologische lofzang (Hk3). Tevens kijkt Hk3:16 met de uitdrukking 'dag van de benauwdheid' terug naar de 'dag van de benauwdheid' waarvan Nahum eerder in 1:7 sprak.
  - (8) Habakuk-Sefanja: Door de oproep in Hk2:20: 'Jahweh troont in zijn heilig paleis. Aarde, wees stil voor Hem!', ontstaat er een relatie met Sf1:7: 'Wees stil voor God, Jahweh, de dag van Jahweh is nabij! Jahweh zal een offermaaltijd houden en zijn genodigden heiligen.' Ook ontstaat er een relatie tussen Habakuk en Sefanja door de thematiek van de dag van de benauwdheid (Sf1:7-10,14-18; 2:2-3; 3,8,11,16,19-20).
  - (9) Sefanja-Haggai: Tussen Sefanja en Haggai bestaat er relatie door de uitdrukking 'op die dag' (Sf1:10; 3:11,16; Hg2:23). Doordat deze term de laatste twee keer voorkomt in een gedeelte dat over het herstel van Israël gaat, sluit dit aan bij het herstel dat Jahweh noemt in de profeet Haggai.
  - (10) Haggai-Zacharja: Haggai en Zacharja profeteren beiden in dezelfde tijd na de ballingschap en leggen grote nadruk op de herbouw van de tempel (Hg1:1,15; 2:1,10,20; Zc1:1,7; 7:1; vgl. Ea5:1-2).
  - (11) Zacharja-Maleachi: Zowel Zc9:1; 12:1 als M11:1 beginnen met 'Last. Het woord van Jahweh'.

(12)Maleachi-Hosea: Maleachi verwijst aan het begin naar de liefde van Jahweh voor het volk Israël. Het is deze liefde waarover ook Hosea uitvoerig schrijft in zijn werk.

De Septuaginta wijkt af van deze volgorde en plaatst de kleine profeten op lengte: Hosea, Amos, Micha, Joël, Obadja, Jona, Nahum, Habakuk, Haggai, Zacharja, Maleachi.¹⁰ De drie profeten met tijdsaanduiding staan hierbij vooraan. Ondanks deze afwijkingen volgen oudtestamentici in het algemeen de oorspronkelijke volgorde van de Hebreeuwse Tanach. De bovengenoemde structurele observaties ondersteunen die keuze.

G Structuur van het boek Amos

a Opvallendheden bij de structuur

Am1-2 heeft als opvallend kenmerk het zich acht keer herhalende ‘Zo spreekt Jahweh: om drie overtredingen [...], ja om vier, zal Ik het niet herroepen’ (Am1:3,6,9,11,13; 2:1,4,6).

Bij de vijf redenen voor het oordeel kunnen we constateren dat Am3:1; 4:1 en 5:1 alle drie beginnen met de uitdrukking ‘hoort dit woord’ (vgl. 3:9; 4:5), terwijl in 5:18 en 6:1 een nieuw deel begint met ‘wee’.

Am7-9 heeft de uitdrukking ‘zo liet de Heer Jahweh mij aanschouwen’ (7:1,4,7; 8:1). In Am7:7 ontbreekt wel ‘de Heer Jahweh’. In Am9:1 vinden we in plaats van ‘aanschouwen’, het werkwoord ‘zien’. De uitdrukking ‘de Heer stond’ vinden we ten slotte in Am7:7 en 9:1. Op die wijze vinden we vijf visioenen in dit tekstdeel.

b Mogelijke structuur

rd

aankondiging over de acht volkeren

Oordeel over Damascus

Oordeel over Gaza

Oordeel over Tyrus

? *Oordeel over Edom*

5 *Oordeel over Ammon*

¹⁰ van Leeuwen, 1969:11.

Oordeel over Moab

Oordeel over Juda

Oordeel over Israël

1 n voor het oordeel

Eerste 'hoort': Gods genade en oordeel over Israël

Tweede 'hoort': God tuchtiging wordt niet erkend

Derde 'hoort': Juridische ongerechtigheid – aanhef van een dodenlied

7 *Eerste 'wee': Religieuze ongerechtigheid – aanhef van een klaaglied*

Tweede 'wee': Over de zorgeloze mensen in Israël

10 enen over het oordeel

Eerste visioen: sprinkhanen

Tweede visioen: vuur

Derde visioen: schietlood en historisch intermezzo (vs10-17)

Vierde visioen: fruitmand

Vijfde visioen: het altaar

15 5 De vernieuwing

c Chiastische indeling¹¹

1 Oordeel over Israël en de buurland (Am1-2)

2 de profeet: Aankondiging van Israëls en Bethels verwoesting (Am3:1-15)

3 lling van de rijke Israëlitische vrouwen (Am4:1-13)

4 ep tot berouw, boete en klagen (Am5:1-17).

5 lling van de rijke Israëlitische mannen (Am5:18-6:14)

6 de profeet: Aankondiging van Israëls en Bethels verwoesting (Am7:1-8:3)

7 Oordeel over Israël en de buurland en het herstel onder de naties (Am8:4-9:15)

11 D.A. Dorsey, *The Literary Structure of the Old Testament* (Grand Rapids:Zondervan, 1999), 285.

2 | Schematisch overzicht van Amos

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Het komende oordeel over Israël en de buurland (Am1-2)		De dwang van de profeet: Aankondiging van de verwoesting van Israël en Betels afgodendienst	Veroordeling van de rijke Israëlitische vrouwen	Oproep tot berouw, boete en klagen	Veroordeling van de rijke Israëlitische mannen	De dwang van de profeet: Visioenen van de verwoesting van Israël en Betels afgodendienst	Het komende oordeel over Israël en de buurland en het herstel onder de naties	
A		B	C	X	C'	B'	A'	
Voorwoord (1:1-2)	Oordeel over Damascus (1:3-5)	Eerste rede: Gods genade en oordeel	Tweede rede: God tuchtiging wordt niet erkend	Derde rede: Juridische ongerechtigheid (5:1-17)	Vierde rede: Religieuze ongerechtigheid (5:18-27)	Eerste visioen: Sprinkhanen (7:1-3)	Vierde visioen: Fruitmand	Vijfde visioen: God bij het altaar (9:1-10)
Oordeel over Gaza (1:6-8)	Oordeel over Tyrus(1:9-10)				Vijfde rede: Wees over Israël	Tweede visioen: Vuur (7:4-6)		
Oordeel over Edom (1:11-12)	Oordeel over Ammon (1:13-15)					Derde visioen: Schietlood (7:7-17)		
Oordeel over Moab (2:1-3)	Oordeel over Juda (2:4-5)							
Oordeel over Israël (2:6-16)								De vernieuwing (9:11-15)

3 | 1:1-2 – Voorwoord

(1) De woorden, die Amos, een van de schapenfokkers uit Tekoa, geschouwd heeft over Israël in de dagen van Uzzia, koning van Juda, en in de dagen van Jerobeam, zoon van Joas, koning van Israël, twee jaar voor de aardbeving. (2) Hij zei: ‘Jahweh brult uit Sion en uit Jeruzalem verheft Hij zijn stem, zodat de weiden van de herders treuren en de top van de Karmel verdort.’

| 1 | De woorden, die Amos, een van de schapenfokkers uit Tekoa, geschouwd heeft over Israël in de dagen van Uzzia, koning van Juda, en in de dagen van Jerobeam, zoon van Joas, koning van Israël, twee jaar voor de aardbeving.

Amos richt zicht zich tot het noordelijke tienstammenrijk Israël met de profetie die hij gezien heeft twee jaar voor de aardbeving. Volgens archeologische opgravingen in Hazor en Samaria vond deze aardbeving plaats in het jaar 760v.Chr.¹ Aan deze aardbeving in de dagen van koning Uzzia moest zelfs de profeet Zacharja 270 jaar later terugdenken (Zc14:5). Flavius Josephus verbindt deze aardbeving met de gebeurtenissen in 2Kr26:16-20:² ‘Maar toen hij machtig geworden was, werd zijn hart zo hoogmoedig, dat hij zeer snood handelde en ontrouw werd jegens Jahweh, zijn God, door de tempel van Jahweh binnen te gaan om op het reukofferaltaar reukwerk te ontsteken. Maar de priester Azarja ging hem achterna en met hem tachtig priesters van Jahweh, flinke mannen, en zij stelden zich tegenover koning Uzzia en zeiden tot hem: “U komt het niet toe, Uzzia, reukwerk te ontsteken voor Jahweh, maar de priesters, de zonen van Aäron, die geheiligd zijn om reukwerk te ontsteken. Ga uit het heiligdom, want gij zijt ontrouw en het zal u niet tot eer gerekend worden door Jahweh God.” Toen werd Uzzia toornig; het wierookvat om reukwerk te ontsteken was in zijn hand. En terwijl hij tegen de priesters toornde, brak de melaatsheid uit aan zijn voorhoofd ten aanschouwen van de priesters, in het huis van Jahweh bij het reukofferaltaar. De hogepriester Azarja en al de priesters keerden zich naar hem toe en zie, hij was melaats aan het voorhoofd; toen dreven zij hem haastig vandaar weg,

1 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 510.

2 Flavius Josephus, *Joodse Oudheden* IX.10.4.

en ook hij zelf haastte zich naar buiten te gaan, want Jahweh had hem geslagen.’ Maar er blijft een onzekerheid hier bestaan, omdat deze tekst zwijgt over een aardbeving. Iets dat normaal wel te verwachten zou zijn geweest als de aardbeving van zulke grote omvang was geweest.

Gelukkig hebben we meer gegevens over de tijd waarin de profeet profeteerde. Hij vermeldt in dit vers dat het gebeurde ‘in de dagen van Uzzia, koning van Juda’. Uzzia is ook bekend als Azaria, hij regeerde tweeënvijftig jaar vanuit Jeruzalem en ‘deed wat recht was in de ogen van Jahweh (2Kr26:3; vgl. 2Kn15:3). Zijn regering was zeer voorspoedig en het rijk werd zeer versterkt, tot op de dag waarop hij vanuit zijn eigen hoogmoed de priesterlijke dienst in de tempel wilde verrichten. Als straf hierover werd Uzzai melaats tot aan zijn dood. De tweede koning die Amos noemt is ‘Jerobeam, zoon van Joas, koning van Israël’ Jerobeam II regeerde eenenveertig jaar over het koninkrijk Israël vanuit Samaria.

Over de profeet Amos is verder weinig bekend. Hij kwam uit Tekoa een plaats in het koninkrijk Juda die midden in het gebied van Juda en Benjamin lag (zie inleiding §A) en was volgens 1:1 ‘schappenfokker’ (Hebr. *noqéd*) van beroep; een woord dat alleen in Am1:1 en 2Kn3:4 gebruikt wordt.

| 2 | Hij zei: ‘Jahweh brult uit Sion en uit Jeruzalem verheft Hij zijn stem, zodat de weiden van de herders treuren en de top van de Karmel verdort.’

Am begint met een citaat uit J13:16a: ‘Jahweh brult vanaf de Sion, Hij gromt vanuit Jeruzalem, zodat hemel en aarde beven’. De profeet vergelijkt Jahweh met een leeuw die brult en zijn aanval start (Am3:4,8; vgl. Jr25:30; Hs5:14; 11:10; 13:7). Het angstaanjagende gebrul van de leeuw brengt de prooi in een shocktoestand, waardoor de buit gemakkelijk gevangen kan worden. De dood is onvermijdelijk in zulk een situatie.

Jahweh brult uit Sion en uit Jeruzalem verheft Hij zijn stem. Het zal komen vanuit de heilige plaats waarvan het tienstammenrijk zich had afgezonderd. In het zuiden zullen de weiden van de herders hierdoor uitdrogen als het gebrul zal doorklinken tot Gaza (Am1:6-8), Edom (1:11-12) en Moab (2:1-3). In het noorden zal het gebrul ervoor zorgen dat de top van de berg Karmel, waarop de beste akkers van Israël gevestigd zijn, verdort (Js33:9; 35:1-2; Na1:4). Vanuit het zuiden zal dan het gebrul doorklinken tot Damascus (Am1:3-5), Tyrus (Am1:9-10) en Ammon (Am1:13-15).

4 | 1:3-2:5 – Oordeelsaankondi- ging over de volken

In Am1:3-2:5 worden, meteen aan het begin van Amos' profetie, zes volken, die Israël en Juda van alle kanten omringden met het oordeel bedreigd. De Filistijnen in het westen, Tyrus in het noorden, Damascus in het noord-westen, Ammon en Moab in het oosten en Edom in het zuiden.

De profeet lijkt zo in de eerste hoofdstukken een voorafschaduwung van het oordeel over de volken uit te werken, waarmee de profeet Joël eindigde: 'Laat de volken aantreden, laat ze optrekken naar de vallei van Josafat; daar zal Ik Mijn oordeel over hen vellen' (Jl4:12). Vanuit het thema van de 'dag van Jahweh' bij Joël zijn deze oordelen in relatie te brengen met deze dag. Jahweh is het namelijk die vanuit Sion roept en aan het woord is (Am1:2). God brengt het vuur dat Hij in Joël 2:3 aankondigt nu over de volken. Amos noemt dat vuur zeven keer in dit tekstgedeelte.

Zijn profetie over de volken is ook het langste van alle kleine profeten. Acht keer benadrukt de profeet hierbij dat er op de dag van het oordeel (de dag van Jahweh) voor de volken geen herroeping mogelijk is.

De tekst is daarbij structureel opgebouwd. Elke aankondiging van het oordeel wordt op dezelfde manier gestructureerd:

- (1) de aankondiging van de boodschap 'Zo zegt Jahweh';
- (2) een algemene verklaring van het komende oordeel;
- (3) het noemen van de overtredingen waardoor het oordeel komt;
- (4) een beschrijving van Gods directe en harde oordeel;
- (5) een mogelijke afsluiting met de woorden 'zegt Jahweh' of 'uitspraak van Jahweh'.

A Oordeel over Aram (1:3-5)

(3) Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Damascus, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij Gilead met ijzeren dorssleden gedorst hebben, (4) zal Ik vuur werpen in Hazaëls huis, zodat het Ben-Hadads burchten verteert, (5) en zal Ik de grendel van Damascus

---

verbreken, en de inwoners uitroeien uit Bikat-Awe/misdadendal, en de scepterdrager uit Bet-Eden/genotshuis, en Arams bevolking zal in ballingschap gaan naar Kir, zegt Jahweh.

[3] Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Damascus, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij Gilead met ijzeren dorssleden gedorst hebben,

Acht keer gebruikt de profeet de uitdrukking: ‘om drie rebellieën van [...], ja om vier, zal Ik het niet herroepen, omdat [...]’ we vinden dit meerdere keren terug in het Oude Testament (Jb5:19; Ps62:12-13; Sp6:16; 30:15-31; Pr11:2). Weiss vertaalt de uitdrukking ‘om drie rebellieën van [...], ja om vier, zal Ik het niet herroepen, omdat [...]’ met: ‘voor drie rebellieën [...] en vier [...]’ om aan het totaalgetal zeven te geraken.¹ Het oordeel wordt dan verkondigd, omdat het getal van hun rebellieën vol is.

Amos noemt vervolgens enkel de laatste rebellie en geeft enkel bij het oordeel over Israël een opsomming van zeven rebellieën. Het gaat om de rebellie of overtreding (Hebr. *pásha* ‘en *pesha*’) die al het voorafgaande overtreft en Gods geduld ten einde brengt.² De oudtestamentische profeten gebruikten de uitdrukkingen *pásha* ‘en *pesha*’ om de rebellie van Israël tegen Gods verbond te beschrijven (Js1:2,28; 46:8; 66:24; Jr2:8; Hs7:13; 8:1; Am1-2; Mi1:5-13).³ Het staat gelijk met opstand van een lagere tegen een hogere. In Ef2:2 en 5:6 lezen we zelfs over de ‘zonen van de rebellie’.

Amos richt zich allereerst tegen Damascus, de hoofdstad van het noordelijk gelegen Aram. De grootste rebellie van Damascus was dat het Gilead met ijzeren dorssleden had gedorst.

Bij het dorsen werd het kaf van het koren gescheiden. Dit gebeurde normaal op een dorsvloer, waar men met een zware slee over het koren ging. Deze slee bestond uit twee ruwe naar boven gebogen planken waarop ijzeren tanden of messen waren bevestigd. Het kan zijn dat Damascus deze slee gebruikte als folter voor de gevangene of dat de profeet met dit beeld symbolisch verwijst naar de gruwelijke veroveringstochten van het volk (vgl. Js41:15; Mi4:13; Hb3:12).⁴ In de woorden van Elisa worden deze daden al voorzeggd aan de Aramese heerser Hazaël: “‘Waarom huilt u, mijn heer?’” vroeg Hazaël, en Elisa antwoordde:

1 M. Wiess, ‘The Pattern of Numerical Sequence in Amos 1-2. A Re-examination,’ *Journal of Biblical Literature* 86 (1967): 418.

2 S. Gervitz, *Patterns in the Early Poetry Israel* (Chicago:University, 1963), 15-30; W.M. Roth, ‘The Numerical Sequence $x/x+1$ in the Old Testament,’ *Vetus Testamentum* 12 (1962): 300-311.

3 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 513.

4 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 310.

“Omdat ik weet welke ellende u de Israëlieten zult aandoen. U zult hun versterkte steden in de as leggen, hun jongemannen aan uw zwaard rijgen, hun kinderen de schedel inslaan en hun zwangere vrouwen de buik openrijten” (2Kn8:12). Later zou de schrijver van 2Kn deze gruweldaden bevestigen door eveneens gebruik te maken van het dorsen: ‘Hij had aan Joachaz geen krijgsvolk overgelaten dan vijftig ruiters, tien strijdagens en tienduizend man voetvolk; want de koning van Aram had hen te gronde gericht en hen gemaakt als stof bij het dorsen’ (2Kn13:7). De Aramese troepen die hun hoofdstad hadden in Damascus, waren door Gilead getrokken en hadden het geslepen en gesneden zoals men met koren op de dorsvloer doet.

| 4 | zal Ik vuur werpen in Hazaëls huis, zodat het Ben-Hadads burchten verteert,

Gilead, dat ten oosten van de Jordaan lag, had veel geleden in de dagen van Ben-Hadad II (860-841vC; 1Kn20; 2Kn6:24vv.), Hazaël (841-801vC; 2Kn10:32-33) en zijn zoon Ben-Hadad III (801-773vC; 2Kn13:3-7). Om Damascus hiervoor te straffen zou Jahweh ‘vuur werpen in Hazaëls huis, zodat het Ben-Hadads burchten zou verteren. Burchten die normaal dienden om de vijand te weerstaan zouden als stoppelgewas branden. Hazaël en Ben-Hadad, vader en zoon, zouden door dit oordeel gestraft worden vanwege hun rebellie tegenover Jahweh. Het vuur zou branden in het nationale hart van het land, totdat slechts nog een rokende ruïne ervan zou overblijven. De Assyrische koning Adad-Nirari III veroverde Damascus in 796vC. De koning, Bir-Hadad, werd onderworpen aan de Assyriërs en verplicht om belasting te betalen: 2.300 zilveren talenten en 5.000 bronzen talenten waren alleen al nodig om de stad te sparen.⁵

In Am krijgt het oordeel door het vuur een prominente plaats (5:6; 7:4). In de uitspraken die de profeet tegenover de volken doet vinden we het vuur terug bij allen, behalve Israël.

Het Aramese rijk

Algemeen

Aram lag ten noorden van Israël en kreeg in de tijd van de Grieken en Romeinen de naam *Syrïë* en de Arabische naam *Esch-Scham* (bet. 'land van het noorden').⁶ Volgens de profeet Amos waren de Arameeërs afkomstig uit Kir (Am9:7). Al vroeg

⁵ Walton, Matthews, and Chavalas, 2000; Borst, 2004:119.

⁶ Herodotus, *Geschiedenissen* VII.63.

woonde er in het noorden van Israël Semitische stammen. Zo is er een nederzetting in Aram ontdekt die gedateerd kan worden in het jaar 2400-2000v.Chr.⁷ Deze Semitische stammen waren verwant aan de Israëlieten en vormden het latere Aramese volk (Gn10:22; 22:21; vgl. Dt26:5; 1Kr1:17). In het begin leefden deze stammen in onafhankelijke provinciën, en vormden ze één Aramese gemeenschap (2Sm10:6,15). Dit bleef zo tot aan het einde van de tiende eeuw.

Geografie

De geografie van Aram varieert van een berglandschap – dat voornamelijk aan de grenzen ligt – naar een grote vlakten die zich in het midden van het land bevindt. Daardoor is de vruchtbaarheid van de bodem wisselvallig.

In het Oude Testament worden deze streken vaak aangeduid met de toevoeging 'Aram', zo horen we van Aram-Naharam (bet. 'Aram van de beide stromen') dat in een grote kromming van de Eufraat lag en waar de Rebekka, Rachel, Lea en Bileam vandaan kwamen (Gn24:10,28; Nm22:5; Dt23:4; Re3:8; Ps60:2). Daarnaast kende men Paddan-Aram (bet. 'Veld van Aram'; Gn25:20; 28:2,5-7) en Aram-Zoba (2Sm10:6-8). Eveneens vinden we er ook de bekende steden Haran (Gn11:31), Uz, Bethuël en Edessa.

Belangrijke heersers

- (1) Hadad-Eser
- (2) Rezon (955-925v.Chr.)
- (3) Chezjon (925-860v.Chr.)
- (4) Ben-Hadad II (860-841v.Chr.)
- (5) Hazael (841-801v.Chr.)
- (6) Ben-Hadad III (801-773v.Chr.)
- (7) Rezin (773-732v.Chr.)

Geschiedenis van het Aramese rijk

De Arameeërs waren Israëls grootste vijand in de negende en achtste eeuw voor Christus. David verslaat de door Saul overwonnen koning van Zoba (1Sm14:47) en onderwerpt de stad Damascus (2Sm8:3). In de tijd van Salomo wordt Damascus veroverd door Rezon en ontstaat er oorlog tussen Israël en Damascus (1Kn11:23). Na de dood van Rezon grijpt Chezjon de kroon en sticht hij een dynastie die honderd jaar lang over Aram zal regeren (1Kn15:18). In die tijd staat Israël op vijandelijke voet met Aram (1Kn20:34; 2Kn6:10; 32:13,22). Chezjon wordt later opgevolgd door zijn zoon Ben-Hadad II.

Ben-Hadad II (860-841v.Chr.) was de troonopvolger van Chezjon en regeert over Aram-Damascus. De zogenaamde Melqart-stele die gevonden is ten noorden van Aleppo noemt zijn naam.⁸ Albright vertaalt de tekst van deze stele als volgt: 'Bar-Hadad, zoon van [Tabrimmon, zoon van Hezion], koning van Aram'. Hierdoor kan Bar-Hadad geïdentificeerd worden met de Ben-Hadad II die we uit 1Kn15:18 kennen. Maar de tekst van de stele is wel nog zeer onduidelijk waardoor we geen absolute zekerheid hierover kunnen hebben.⁹

7 J. Dreichsel, E. Meyer-Baltensweiler en D. Williams, *Brunnen Bibel Lexikon* (Giessen:Brunnen, 1994), 33.

8 W.T. Pitard, *The Context of Scripture*, red. W.W. Hallo en K.L. Younger, Vol. II (Leiden:Brill, 2000), 154-155.

9 K.A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 2003), 12.

De Assyrische koning Salmaneser III viel de hoofdstad van Aram, Damascus, in 853, 849, 848 en 845v.Chr. aan. In 841v.Chr. werd de stad definitief veroverd door Salmaneser III en de koning van Damascus verplicht een belasting te betalen aan de Assyrische overheersers.

De Israëlitische koning Achab trok in de oorlog tegen Ben-Hadad II en overwon de Arameeërs. Maar door zijn te commerciële ingesteldheid verliest hij tenslotte de strijd tegen Ben-Hadad II (1Kn20:23-34).

Hazaël (bet. 'God ziet hem') was de gouverneur van Damascus (2Kn8:8).¹⁰ Hij werd door de profeet Elia of de profeet Elisa tot koning van de Arameeërs gezalfd (1Kn19:15), maar bemachtigde de kroon door zijn voorganger Ben-Hadad II te vermoorden (2Kn8:15). Salmaneser III wijst er in een Assyrisch opschrift op dat Hazaël niet van adellijke afkomst, maar een 'zoon van niemand' was.¹¹

Hazaël wordt buiten de Bijbel genoemd in ivoren fragmenten uit Arslan Tash ten noorden van Syrië; fragmenten uit Nimrod te Assyrië en op twee bronzen oogkleppen uit Eretia en Samos in Griekenland.¹² Hij raakte spoedig in oorlog met Joram, de koning van Israël. Israël werd geslagen en Joram verwond. Naderhand raakte ook Jehu in strijd met de Arameeërs. Hazaël versloeg hem en veroverde het gehele gebied aan ten oosten van de Jordaan (2Kn10:32-33).

Hazaël vocht in 837v.Chr. opnieuw tegen de Assyrische legers in de slag bij Qarqar met 20.000 soldaten. Hij en werd 805-802v.Chr. door Adad-Narari III onderworpen en opnieuw in 796v.Chr.. Hij stierf omstreeks het jaar 797v.Chr en werd opgevolgd door Ben-Hadad III.¹³ Hazaël was een van de meest ontzagwekkende koningen die de Arameeërs kenden. De profeet Amos noemde Hazaël en de burchten van Ben-Hadad II dan ook als vertegenwoordigingen van de Arameeërs (Am1:4). En de latere Assyrische koning Tiglath-Pileser III noemde het koninkrijk Aram het 'huis van Hazaël' (*Bit-Hazail*), zo als men ook sprak over het 'huis van Omri' (*Bit-Khumri*) voor het koninkrijk Israël.¹⁴

Het was pas Jehu's opvolger Joahaz die het uiteindelijk lukte om het Aramese juk van Israël af te werpen (2Kn13:3-5). Dat gebeurde in de tijd van Ben-Hadad III.

Ben-Hadad III (801-773v.Chr.) versterkte Damascus weer opnieuw (2Kn13:3-25).

Rezin (773-732v.Chr.) probeerde samen met de Israëlitische koning Pekach de Assyrische overheersers tegen te houden in 734v.Chr.. Daarbij dreigden ze Juda om hen te helpen (2Kn16:5). Omdat de profeet Jesaja de Judeese koning Achaz gewaarschuwd had om niet deel te nemen aan deze coalitie weigerde Juda (Js7; 8:4). Achaz stuurde zodoende geld naar Tiglath-Pileser III om de Assyriërs om hulp te vragen tegen Israël en Aram (2Kn16:7-9). Zo keerde Assyrië zich tegen Aram, waardoor er een einde kwam aan het Aramese rijk in het jaar 732v.Chr.

10 J.A. Brinkman, 'Additional Texts from the Reigns of Shalmaneser III and Shamshi-Adad V,' *Journal of Near Eastern Studies* 32 (1973): 43-44.
 11 D. Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol.I (Chicago:University of Chicago Press, 1926-1927), 246.
 12 K.A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 2003), 14. Zie voor de ivoren fragmenten: F. Bron en A. Lemaire, *Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale* 83 (1989): 37,39; voor de bronzen kleppen: I. Eph'al en J. Naveh, *Israel Exploration Journal* 38 (198): 192-200.
 13 J. Drechsel, E. Meyer-Baltensweiler en D. Williams, *Brunnen Bibel Lexikon* (Giessen:Brunnen, 1994), 163; K.A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 2003), 14.
 14 H. Tadmor, *The Inscriptions of Tiglath-Pileser III King of Assyrian, Babylonian, and Persian Periods, 732-332 BCE* (New York:Doubleday, 2001), 138-139, 186-187.

Volgens de profeet Amos zouden de Arameeërs weggevoerd worden in ballingschap naar Kir, de plaats in Mesopotamië waar ze vroeger vandaan waren gekomen (Am1:5; 9:7, zie comm.). Amos profetie kwam uit. Dit oordeel werd uitgevoerd door de Assyrische koning Tiglath-Pileser III die de Arameeërs in het jaar 732v.Chr., zeven jaar na de dood van Uzzia (790-739v.Chr.), wegvoerde. 'De koning van Assur trok op tegen Damascus, nam het in en voerde de bevolking in ballingschap weg naar Kir; en Resin bracht hij ter dood' (2Kn16:9; vgl. Js17:1-3; Jr49:23-27).

Na de ondergang van het Assyrische rijk werd Aram een deel van het Babylonische rijk. Vervolgens zou het bij de Perzen en Grieken horen. Na de val van het Griekse rijk werd het regeert door de Seleuciden en kreeg het de definitieve naam Syrië.

Taal

Het Aramees werd gesproken in geheel Mesopotamië (2Kn18:26). Het spijkerschrift was wel onhandig en werd al in het Assyrische rijk gedeeltelijk vervangen door het alfabetische Aramees. In de tijd van de Babylonische ballingschap namen de Joden de Aramese taal over (vgl. Dn). En later gebruikt het Perzische rijk het Aramees als officiële taal voor communicatie tussen de verschillende delen van het rijk (vgl. Ea). Ook in Israël zelf wordt het Aramees de gewone omgangstaal (vgl. Qumran, Nieuwe Testament). Voor religieuze aangelegenheden blijft het Hebreeuws in gebruik. Het Grieks wordt daarnaast de handelstaal van het Oosten. Zo werd in de tijd van de Seleuciden de Aramese taal voorgoed vervangen door het Grieks.

Religie

De bewoners van het land vereerden hoofdzakelijk Baal-Shamajim, de stormgod Hadad en de Syrische godin Baältis-Afrodite van de opgaande Venusster en van Adar-Samain (bet. 'de Adar van de hemel'). Een specifieke Aramese god was Rimmon (2Kn5:18) en Tammuz (Ez8:14).

5 | en zal Ik de grendel van Damascus verbreken, en de inwoners uitroeien uit Bikat-Awe/misdadendal, en de scepterdrager uit Bet-Eden/genotshuis, en Arams bevolking zal in ballingschap gaan naar Kir, zegt Jahweh.

Door het vuur zou de stad verteerd worden en zou ze zonder verdediging zijn. Bikat-Awen en Bet-Eden zijn gebieden in Aram die vandaag onbekend zijn. Bij de plaats Bet-Eden is er gedacht aan Bit-Adini dat in de Assyrische geschiedschrijving van Assurnasirpal II en Salmaneser III voorkomt en gelegen is tussen de Eufraat en Belich rivieren in Turkije.¹⁵ Omdat de plaatsen vrij onbekend zijn kunnen we ook denken aan verdere beschrijvingen voor Damascus. We kiezen voor de laatste optie, omdat Amos zich voornamelijk richt tegen de hoofdstad van de Arameeërs: Damascus. Daarom vertalen we *Biq'at-'áwen* met 'dal van misdaden' en *Bêt 'eden* met 'huis van genot'. Wellicht waren dit plaatsen

15 V.H. Matthews, M.W. Chavalas en J.H. Walton, *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament* (CDROM; Downers Grove: Intervarsity, 2000), Am1:5.

waar de afgoden werden gediend.¹⁶ Het was een lusthof in de ogen van Aram, maar een goddeloze plaats in de ogen van Jahweh.

Volgens de profeet Amos zouden de Arameeërs weggevoerd worden in ballingschap naar Kir, de plaats in Mesopotamië waar ze vroeger vandaan waren gekomen (Am1:5; 9:7). Amos profetie kwam uit en Arams geschiedenis werd teruggedraaid. De Arameeërs ontvingen hun straf. Haar leiders werden verslagen en overwonnen. Het oordeel werd uitgevoerd door de Assyrische koning Tiglath-Pileser III die de Arameeërs in het jaar 732v.Chr., zeven jaar na de dood van Uzzia (790-739v.Chr.), wegvoerde. 'De koning van Assur trok op tegen Damascus, nam het in en voerde de bevolking in ballingschap weg naar Kir; en Resin bracht hij ter dood' (2Kn16:9; vgl. Js17:1-3; Jr49:23-27).

Damascus

Damascus was vanaf de tiende eeuw v.Chr. de hoofdstad van een Aramese stam. Het was een bekende plaats al in de tijd van Abraham (Gn14:15) en wordt al in het jaar 2300v.Chr. genoemd op tabletten die gevonden zijn in Ebla. In de Bijbel is Eliezer, de knecht van Abraham afkomstig uit Damascus (Gn15:2). Het gebied waarin de plaats lag was beroemd voor haar fruit- en groenteteelt. De stad was het knooppunt van handelswegen en werd later in de tijd van David de hoofdstad van het Aramese rijk (Syrië; 1Kn11:24). Salmaneser III viel de stad in 853, 849, 848 en 845v.Chr. Daardoor werd de stad verzwakt. In 841v.Chr. werd Damascus veroverd door Salmaneser III en moest de koning van Damascus een belasting betalen aan de Assyrische overheersers. Na deze gebeurtenissen werd de stad weer versterkt door Ben-Hadad III (2Kn13:3-5). In 732v.Chr. werd de stad opnieuw aangevallen door Tiglath-Pileser III. In 727 en 720v.Chr. probeerde Damascus vervolgens onafhankelijk te worden van

16 V.H. Matthews, M.W. Chavalas en J.H. Walton, *The IVP* (CDROM; Downers Grove: Intervarsity, 2000), Am1:5.

Assyrie; echter zonder succes. De stad bleef in de macht van de overheersers en de aanvallen van de Assyrische en latere Babylonische legers vernielden haar zo sterk dat ze geheel verwoest werd.

De stad werd vervolgens gedeeltelijk gebouwd op de plaats van de oude stad. Veel gebouwen zijn herbouwd en verder ontwikkeld sinds het verval van het Aramese koninkrijk. Bijna niets is tot nu toe ontdekt van het oude Damascus. Vanaf 64v.Chr. tot 33n.Chr. hoorde de stad bij het Romeinse rijk. Vanaf dat moment trokken er Joden naar Damascus om er synagogen te stichten. In het Nieuwe Testament lezen we in het boek Handelingen over de apostel Paulus die tot geloof kwam toen hij op weg was naar Damascus (Hd9:1). De stad staat op dat moment onder het gezag van Aretas IV (2Ko11:32). Hij gaat vervolgens naar een straat die 'de rechte' genoemd wordt (Hd9:11). Zoals gezegd is het moeilijk om de juiste ligging van deze straat te ontdekken. Kitchen schrijft dat alle namen en gegevens van de Aramese koningen die in Damascus regeerden komen van elders.¹⁷ Wel denkt men dat de grote Omajjadenmoskee uit de achtste eeuw n.Chr. waarschijnlijk op de plaats van de tempel voor Rimmon staat.

B Oordeel over Filistea (1:6-8)

(6) Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Gaza, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij een hele bevolking hebben weggevoerd om die aan Edom uit te leveren, (7) zal Ik vuur werpen binnen de muur van Gaza, zodat het zijn burchten verteert, (8) en zal Ik de inwoners uit Asdod uitroeien en de scepterdrager uit Askelon, en zal Ik mijn hand keren tegen Ekron, zodat de rest der Filistijnen te gronde gaat, zegt de Heer Jahweh.

6 | Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Gaza, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij een hele bevolking hebben weggevoerd om die aan Edom uit te leveren,

Gaza was een van de belangrijkste Filistijnse steden. De geschiedenis van Israël laat ons zien hoe groot de haat van de Filistijnen tegen Israël was. Pas onder de regering van David werden de Filistijnen volledig onderworpen. Na enkele honderden jaren vielen ze Juda opnieuw aan in de tijd van de Israëlitische koning Achaz (2Kn28:18).

Amos wijst erop dat de Filistijnen Israëlitische gevangenen aan Edom verkochten (Am1:6). Joël voegt daaraan toe dat ze ook Israëlitische gevangenen aan de Ioniërs verkochten (Jl3:6). De Filistijnen gebruikten zo de toestand van de armen om hun eigen rijkdom te vergroten. Mensen die zich niet verdedigen konden werden door hen beschouwd als gebruiksvoorwerpen en op de slavenmarkt verkocht en over de hele

¹⁷ K.A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 2003), 11.

wereld verspreid. Hulpeloze mensen dienden op die wijze als profijt voor de rijken. Dit soort slavenhandel werd al breed veroordeeld in de oudheid.¹⁸ Vanwege deze gruweldaad zou Gods oordeel over de Filistijnen komen.

Gaza was de zuidelijkste en een van de grootste plaatsen van de Filistijnen.¹⁹ De steden Gaza, Lydda, Jamnia en Joppe werden door de Joden ‘steden van het zuiden’ genoemd (Hd27:12).²⁰ In 1823n.Chr. ontdekten Amerikaanse archeologen de stad opnieuw. Ze was geheel uit steen gebouwd en kon ongeveer 5.000 inwoners bevatten. In het begin woonden er de Avieten en later de Kaftorieten (Dt2:23). De stad werd door Jahweh aan de stam Juda gegeven en werd later een van de vijf belangrijkste steden in Israël (Jz15:47; 1Sm6:17).

Uit deze stad had Simson de poorten getrokken en weggebracht (Ri16:2-3). Gaza werd later door Alexander de Grote verwoest.²¹ En omstreeks 150v.Chr. herbouwd.²² In de tijd van de kerkvader Hiëronymus (345-419n.Chr.) was het opnieuw een belangrijke stad in Israël.²³

| 7 | zal Ik vuur werpen binnen de muur van Gaza, zodat het zijn burchten verteert,

Om Gaza te straffen zou Jahweh ‘vuur werpen binnen de muur van Gaza, zodat het zijn burchten’ zou verteren. Het vuur zou branden totdat slechts nog een rokende ruïne zou overblijven.

| 8 | en zal Ik de inwoners uit Asdod uitroeien en de scepterdrager uit Askelon, en zal Ik mijn hand keren tegen Ekron, zodat de rest der Filistijnen te gronde gaat, zegt de Heer Jahweh.

Het oordeel zou niet alleen Gaza treffen, maar ook de andere belangrijke Filistijnse steden zoals: Asdod, Askelon en Ekron. De Filistijnse stad Gat wordt niet genoemd, omdat het in de tijd van Amos door de aanvallen van Hazaël (815v.Chr.) en Uzzia (760v.Chr.) nog zwaar verwoest was (2Kn12:18; 2Kr26:6; Am6:2).

Het oordeel dat de profeet hier uitspreekt werd gedeeltelijk vervuld door onderwerping van de Filistijnen aan de Assyriërs (8ste eeuw v.Chr.), de vernietigingen door Nebukadnezar (Ez25:17) en de latere overheersing voor de Makkabeeën (168-134v.Chr.).

18 I. Mendelsohn, *Slavery in the Ancient Near East* (New York:Oxford, 1949).

19 J. MacArthur, ‘Apostelgeschichte,’ in: *MacArthur Studienbibel* (Bielefeld:CLV, 2002), 1558.

20 Jeruzalemse Talmoed, *Sukkah* 53.4; *Halla* 57.2.

21 Flavius Josephus, *Joodse Oudheden* XI.8.3; XIII.8.3.

22 J. Calvijn, *Commentary on the Acts of the Apostles* (Albany:AGES 1585,1998^{de}), bij Hd9:26.

23 Hiëronymus, *De locis Hebraicis* 91.

De Filistijnen

De

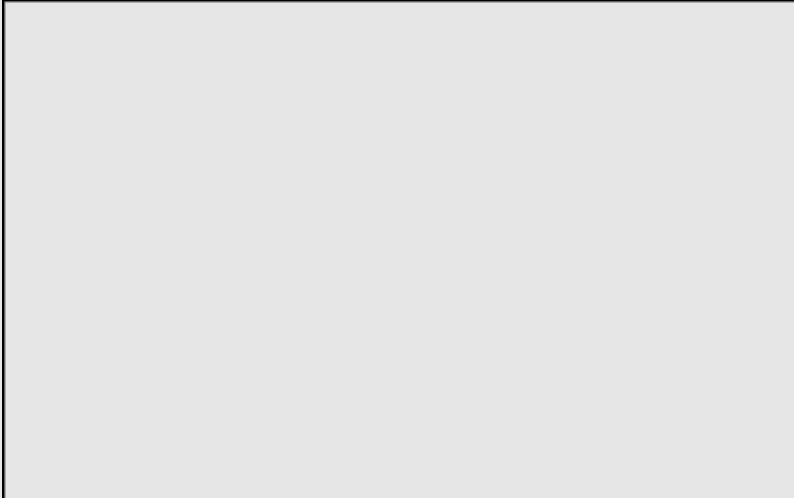

FIG. 2: RELIEF UIT EGYPTE (RAMSES III) WAAROP DE FILISTIJNEN ZIJN AFGEBEELD

Filistijnen kwamen van het eiland Kaftor oftewel Kreta (Am9:7; Zf2:5).²⁴ Na een van de oorlogen op Kreta waren de Filistijnen van het eiland weggevlucht richting Egypte. Vandaar trokken ze stilaan het beloofde land binnen. Ze hadden vijf steden (*Pentapolis*) aan de kust van Kanaän: Gaza, Askelon, Adod Gad en Ekron.²⁵ Deze steden vormden een confederatie. Het gebied van de Filistijnen was rijk aan graan (Re15:5).

In Gn ontmoeten we voor het eerst de Filistijnen. We horen over hun oorsprong (10:5) en hun ontmoetingen met de aartsvaders (21:22-34; 26). Op dat moment zijn de Filistijnen nog maar een kleine vredelievende stam. In latere tijden zal het echter een gewelddadige groep worden.

Ze hadden een militair overwicht, omdat ze ijzer uit erts wonnen in plaats van enkel uit meteoren (1Sm13:19-22). Ondanks dat voorrecht werden ze toch regelmatig verslagen door andere volkeren. Voor Israël waren ze een doorn in het vlees. Tegen hun streken vele rechters en latere koningen. De Bijbel noemt vijf belangrijke oorlogen tussen Israël en de Filistijnen: (1) Een veldslag onder leiding van Samuël (1Sm7:2-17); (2) Een overwinning door Saul (1Sm13-14); (3) Een overwinning door David op Goliath met een achtervolging tot aan de randsteden (1Sm17:52); (4) Een

24 J. Bosland, "De Filistijnen I, de herkomst van de Filistijnen," *Bijbel, Geschiedenis en Archeologie* 6 (1999): 7-10; C.H. Dyer, *Jeremia* (ATAE 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 221.

25 K.A. Kitchen, 'The Philistines,' in *Peoples Of Old Testament Times*, red. D.J. Wiseman (Oxford:Clarendon, 1973), 56; R.R. Stieglitz, 'Philistines In The Patriarchal Age,' *Biblical Archaeology Review* 8.4 (1982): 28.

overwinning door David (2Sm5:17-25; 8:1); en (5) Een overwinning door Hizkia (2Kn18:8).

Toch slaagden de Israëlieten er niet in over de Filistijnen te heersen. Ook de Assyriërs lukt dat niet (Js20:1). In 604v.Chr. werden ze wel onderworpen door Babylon. Volgens Ne13:24 vond er daarna een vermenging plaats met de Israëlieten, maar in 1 Makkabeeën worden de Filistijnen nog steeds vijanden van Israël genoemd (1Makk.3:14; 10:83-84).

C Oordeel over Tyrus (1:9-10)

(9) Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Tyrus, ja om vier, zal Ik het niet herroepen.

Omdat zij een hele bevolking aan Edom hebben uitgeleverd en aan geen broederbond hebben gedacht, (10) zal Ik vuur werpen binnen de muur van Tyrus, zodat het zijn burchten verteert.

9 | Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Tyrus, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij een hele bevolking aan Edom hebben uitgeleverd en aan geen broederbond hebben gedacht,

Damascus en Gaza, ofwel de Arameeërs en Filistijnen waren twee volken die geen relationele politieke band met Israël hadden. Maar met Tyrus, een belangrijke handelsplaats in Fenicië, was dat anders. De Fenicische koning Hiram erkende de God van David en Salomo en sloot een verbond met Israël om te helpen bij de bouw van de tempel (1Kn5). En later zou Izebel de dochter van de Fenicische koning Etbaal de Israëlitische koning Achab huwen (1Kn16:29-31). In de tijd van Amos was die verbintenis verdwenen. Koning Pygmalion van Tyrus had zich tegen Israël gekeerd.

De uitspraak van Am over Tyrus sluit nauw aan met de uitspraak over de Filistijnen. Het is de enige uitspraak in deze profetieën over de volken waarbij het enkel om een stad gaat. Tyrus had zijn handelsveld verbreed tot Noord-Afrika waar het de stad Carthago had gesticht.²⁶ Evenals Gaza bedreef het slavenhandel met de Israëlitische gevangenen en brak het het verbond dat het met Israël had gesloten. Amos is de eerste profeet in de geschiedenis die deze slavenhandel van Tyrus noemt (Jl3:6; Ez27:13).²⁷ Bij deze daden had Tyrus niet aan het verbond gedacht dat het in het verleden had gesloten met David (2Sm5:11), Salomo (1Kn5:1,11) en Achab (1Kn16:31).

26 V.H. Matthews, M.W. Chavalas en J.H. Walton, *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament* (CDROM; Downers Grove: Intervarsity, 2000), Am1:9.

27 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas: Word, 1987), 313.

Net als andere grote steden werd ook Tyrus meerdere keren herbouwd gedurende de geschiedenis. De oude stenen werden gerecycled en opnieuw gebruikt. Het is daarom niet verrassend dat we weinig inscripties vinden in deze stad.²⁸

| 10 | zal Ik vuur werpen binnen de muur van Tyrus, zodat het zijn burchten verteert.

Opnieuw verkondigd de profeet dat er vuur geworpen zal worden als oordeel. Deze keer treft het vuur de stad Tyrus. Dit oordeel werd uitgevoerd door Alexander de Grote die in het jaar 332v.Chr. de stad veroverde, na een belegeringstijd van zeven maanden. Zesduizend mensen werden daarbij gedood, tweeduizend gekruisigd en dertigduizend als slaven verkocht. Tyrus had de Israëlieten als gevangene verkocht, maar later werden vele bewoners van Tyrus zelf als gevangene verkocht.

Fenicië

Fenicische heersers

Buiten de Bijbel hebben we tot nu toe slechts één bron gevonden waarin enkele Fenicische koningen worden genoemd. Dit is een lijst die opgesteld werd door Menander van Efeze en die geciteerd werd door Flavius Josephus.²⁹ Josephus noemt geven een reeks van acht koningen, vanaf Abibaal (de vader van Hiram I) tot Pelles. Vervolgens komt Ittobaal (Gr. *Itthobalos*), Balezoros, Baal-manzer, waarvan de laatste ook genoemd wordt in een tekst van Salmanezar III.³⁰ Daardoor wordt Ittobaal een tijdgenoot de Israëlitische koning Achab. Kitchen denkt dat deze Ittobaal dezelfde persoon is als de Bijbelse Ethbaal, van wie de dochter, Izebel, gehuwd was met Achab.³¹

Izebel

Izebel wordt genoemd op een Fenicisch zegel. Het zegel is versierd met een gevleugelde sfinx, een gevleugelde schijf met slangen en de 'valkengod' Horus. Het zegel wordt gedateerd in de negende/achtste eeuw voor Christus.³² Aangezien niet veel vrouwen hun eigen zegels hadden, is de these dat dit zegel aan Izebel toebehoorde aanvaardbaar.³³

28 K.A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 2003), 12-13.

29 Flavius Josephus, *Tegen Apion* I.116-126.

30 A.K. Grayson, *Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods. Assyrian Rulers of the Early First Millenium BC, II (858-745 BC)*, Vol. III (Toronto:University Press, 1996), 54.

31 K.A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 2003), 13.

32 N. Avigad en B. Sass, *Corpus of West Semitic Stamp Seals* (Jeruzalem:Israel Academie, 1997), 275, nr. 740.

33 K.A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids:Eerdmans, 2003), 13.

D Oordeel over Edom (1:11-12)

(11) Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Edom, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat hij zijn broeder met het zwaard heeft vervolgd en zijn medelijden heeft verstikt, zodat zijn toorn eeuwig verscheurt en hij zijn gramschap immer blijft koesteren, (12) zal Ik vuur werpen in Teman, zodat het Bosra's burchten verteert.

| 11 | Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Edom, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat hij zijn broeder met het zwaard heeft vervolgd en zijn medelijden heeft verstikt, zodat zijn toorn eeuwig verscheurt en hij zijn gramschap immer blijft koesteren,

Edom, en ook de twee nog volgende volken, Ammon en Moab, waren aan Israël verwant. Het waren broedervolken die ontstaan waren bij Esau (Edom) en Jakob (Israël; vgl. Gn25:29-30; Nm20:14; Dt2.4; 23:8). Omdat Edom zijn broeder met het zwaard had vervolgd en zijn medelijden verstikte (Ob1) zou het geoordeeld worden. Edom had zijn toorn namelijk de vrije loop gelaten en liet zijn gramschap zegevieren. Het nam een bijzondere wraak op Juda (Ez25:11-14).

Het land Edom

Er bestond een bittere relatie tussen Edom en Israël die gekenmerkt werd door onderling geweld waarbij diverse keren grote bloedbaden tussen beiden volkeren ontstonden. Als er een volk was dat duidelijk gekenmerkt kon worden als Israëls vijand, dan was het Edom. Nooit was er een tijd aanwijsbaar geweest waarop beide volkeren vriendschappelijk tegenover elkaar stonden. Zelfs in 2Kn3 waar er vrede tussen beiden is, is Edom bezet door Israël. Het is opvallend dat twee volkeren die tegen elkaar aanliggen in zulk onderling conflict met elkaar blijven door 'koude' en 'warme' oorlogen.

Geschiedenis

Na de tijd van Maleachi hielden de Edomieten op als volk te bestaan. Door de Nabateeërs werden ze uit hun land verdreven. De meeste Edomieten vluchtte daarop naar het zuiden van Juda. Dit gebied werd later bekend als Idumea (1Makk4:61; 5:65). Judas de Makkabeër versloeg de Edomieten echter in 185v.Chr. (1Makk5:3,65; 2Makk10:15-23).³⁴ Vijftig jaar later voelde de Idumeeër Johannes Hyrcanus zich vervolgens verplicht om zich te laten besnijden en de Thora te onderhouden. Antipater werd door de Romeinse keizer Julius Caesar aangesteld als

34 Zie ook: Flavius Josephus, *Joodse Oudheden* XII.8.1.

gouverneur van Judea en zijn zoon Herodus de Grote slaagde er vervolgens in om van de Roomse Senaat de koningswaardigheid te ontvangen.

In 37v.Chr. veroverd Herodus Jeruzalem en begint hij een bloedige regering. Zeventig jaar na de dood door van Herodes riep vervolgens Johannes van Gischala een Zeloofd de hulp van de Idumeeërs om Jeruzalem te veroveren.³⁵ Simon van Gerasa viel echter Idumea binnen en verwoestte het land.³⁶ Ondanks alle verzet werden de Idumeeërs verstrooid en kwam aan hun bestaan als volk een definitief einde.³⁷ De hoofdstad Petra beleefde in de tijd van de Romeinen wel nog een tijdperk van bloei onder een niet-Edomitische bewind.

Edom in de profetische boeken

In de profetische boeken wordt er vele keren over Edom (Seir of Teman) gesproken. We kunnen de volgende opsomming hiervan maken: Js (6x); Jr (12x); Kl (2x); Ez (13x); Dn (1x); Jl (1x); Am (6x); Ob (9x); Hk (1x); Ml (3x). In de eindtijd zal Edom opnieuw verschijnen (Jl3:19), maar slechts om dan geheel te worden uitgeroeid (Js63:1-6). Edoms nageslacht zou volledig verdelgd worden (Jr49:10). Voor Moab, Ammon en Elam zou er nog een herstel mogelijk zijn, maar voor Edom was dit niet meer mogelijk (Jr48:47; 49:6,39).

| 12 | zal Ik vuur werpen in Teman, zodat het Bosra's burchten verteert.

Het vuur zou op Teman neervallen, zodat het Bosra's burchten verteert. Teman was een stad en gebied lag in het verre zuiden en Bosra een stad en gebied in het verre noorden van Edom.³⁸ Beide steden lagen aan de koninklijke handelsweg die Damascus met het zuiden verbond.

Jahwehs toorn zou over het hele volk Edom komen. Het werd door de Assyrische overmacht in de achtste eeuw voor Christus onderworpen en was in de vijfde eeuw voor Christus veranderd in een woestijnachtige plaats (Ml1:3).

Teman was de grootste zuidelijke stad van Edom. Het was een woestijnnoase. In de praktijk werd het woord Teman gebruikt voor het hele gebied ten zuiden van de Dode Zee. Seir zou dan de poëtische naam voor het bergland Teman zijn.³⁹

Bosra was een Edomitische vesting in het noorden van het land.

35 Flavius Josephus, *Joodse Oorlog* IV.5.1-6.

36 Flavius Josephus, *Joodse Oorlog* VI.9.7.

37 Flavius Josephus, *Joodse Oorlog* VI.8.2.

38 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 313.

39 J.R. Blue, *Habakuk* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 632.

E Oordeel over Ammon (1:13-15)

(13) Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën der Ammonieten, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij de zwangere vrouwen van Gilead hebben opengereten, ten einde hun eigen gebied uit te breiden, (14) zal Ik een vuur ontsteken binnen de muur van Rabba, zodat het zijn burchten verteert, onder krijgsgeschreeuw ten dage van de strijd, bij stormgehuil ten dage van de orkaan, (15) en hun koning zal in ballingschap gaan, hij samen met zijn vorsten, zegt Jahweh.

| 13 | Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën der Ammonieten, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij de zwangere vrouwen van Gilead hebben opengereten, ten einde hun eigen gebied uit te breiden,

Ammon had in het verleden Gilead aangevallen. Ze hadden de weerloze zwangere vrouwen van Gilead opengereten om hun nakomelingen te doden en hun eigen gebied te kunnen uitbreiden. Deze uitdrukking was een gezegde dat in de oudheid gebruikt werd om er zowat alle gruweldaden mee uit te drukken.⁴⁰ Wie in staat was om zwangere vrouwen open te snijden, was tot alles in staat. Zulke gruweldaden kwamen vaker voor in de oorlog (2Kn8:12; 15:16; Hs14:1). Over dergelijke misdaden had de profeet Elisa geweend (2Kn8:12).

| 14 | zal Ik een vuur ontsteken binnen de muur van Rabba, zodat het zijn burchten verteert, onder krijgsgeschreeuw ten dage van de strijd, bij stormgehuil ten dage van de orkaan,

Ondanks dat Ammon in de tijd van Amos geen directe bedreiging vormde en onderworpen was aan Israël (2Kn14:25), zou het land geoordeeld worden voor de rebellieën die het in het verleden had gedaan. Vanwege hun gruweldaden zou Jahweh een vuur ontsteken binnen de muur van Rabba, ‘onder krijgsgeschreeuw ten dage van de strijd, bij stormgehuil ten dage van de orkaan.’ Het stormgehuil van de orkaan verwijst in de poëtische teksten vaak naar de ontzagwekkende macht van Jahweh (Ps83:15-16; Jr23:19; 30:23).

| 15 | en hun koning zal in ballingschap gaan, hij samen met zijn vorsten, zegt Jahweh.

God zou hun koning en vorsten in de ballingschap laten gaan. Dit oordeel werd over Ammon voltrokken door de Assyrische verovering van

⁴⁰ D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 314.

Tiglath-Pileser III in het jaar 734v.Chr. Later zou Nebukadnezar het land eveneens onder de voet lopen en wegvoeren in ballingschap (Ez25:1-7).

F Oordeel over Moab (2:1-3)

(1) Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Moab, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat hij het gebeente van Edoms koning tot kalk verbrand heeft, (2) zal Ik vuur werpen in Moab, zodat het Keriots burchten verteert, en omkomen zal Moab in het slaggewoel, onder krijgsgeschreeuw, bij trompetgeschal, (3) en Ik zal uit zijn midden de heerser uitroeien en al zijn vorsten met hem doden, zegt Jahweh.

[1] Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Moab, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat hij het gebeente van Edoms koning tot kalk verbrand heeft, God houdt niet alleen rekening met het onrecht, dat de heiden zijn volk aandeden, maar ook met het onrecht dat de heiden elkaar aandeden.

Meermaals is deze tekst gebruikt om erop te wijzen dat crematie voor God een gruwel is. Een moeilijkheid hierbij is dat de context van de tekst verschilt met die van crematie als lijkbezorging. Het verbranden van de beenderen van de Edomitische koningen gebeurde immers uit wraak. Er ging geen enkel goedkeuring van een Edomitische koning aan vooraf. Het was zelfs in wezen geen lijkbezorging.

Was de rebellie waarover Jahweh vertoort eigenlijk de verbranding op zichzelf en/of was het 't feit dat Moab zich onrechtvaardig vergreep aan een dode koning? De expliciete Bijbelse gegevens dwingen om enkel het laatste als rebellie te beschouwen. Een graf te beroven, verwoesten of ontwijden was een vreselijk daad in de oudheid (Jr8:1-2; 16:4).⁴¹ Jahweh oordeelde Moab omdat het de Edomitisch koning als mens verachtte, doordat het zijn gestorven lichaam geen vrede gunde maar eigenzinnig verbrandde in het vuur (vgl. Jz10:26-27). Zowat alle volken in het Midden-Oosten geloofden in Amos' tijd in een lichamelijke opstanding.⁴² Het verbranden van iemands lichaam betekende dan ook dat men (symbolisch) probeerde die opstanding teniet te doen voor deze persoon.

Het verbranden van beenderen verbiedt de Bijbel daarentegen nergens expliciet. De Judeese koning Josia voert dit zelfs uit, maar wordt daarvoor niet door God veroordeeld (2Kn23:6). Een verklaring hiervoor is het verschil in motief. Josia handelde uit gehoorzaamheid aan Jahweh. Elke sympathie of antipathie tegenover de gestorvenen was hem vreemd.

⁴¹ Cooke, 1903:26-27; Pritchard, 1969:327.

⁴² Stuart, 1987:314; Cooley, 1983:47-58; Meyers, 1970:2-29.

Moab handelde echter eigenwillig en wraakzuchtig tegenover de gestorvene. Het vuur Gods zou dan ook als een oordeel nu over hen komen (Am2:2).

| 2 | zal Ik vuur werpen in Moab, zodat het Kerioths burchten verteert, en omkomen zal Moab in het slaggewoel, onder krijgsgeschreeuw, bij trompetgeschal,

Een vuur zou Kerioths burchten verbranden. Deze stad was bekend vanwege haar culturele centrum voor de afgod Kemos.⁴³ Tegenwoordig wordt de stad Keriot geïdentificeerd met el-Qereiyat of Kirbet Aleiyan.⁴⁴ De profeet Ezechiël zegt, dat het oordeel over Moab zal worden uitgevoerd door ‘de stammen van het oosten’ (Ez25:10). Jesaja stelde dit oordeel als zeer nabij voor: ‘binnen drie jaren’ (Js16:14). Deze profetie kan onder Uzzia of Hizkia zijn uitgesproken.

| 3 | en Ik zal uit zijn midden de heerser uitroeien en al zijn vorsten met hem doden, zegt Jahweh.

Later is Moab gevallen door de Assyrische koning Tiglath-Pileser III, en verwoest door Nebukadnezar. Moab zal echter in de eindtijd tevoorschijn komen (Jr48).

G Oordeel over Juda (2:4-5)

(4) Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Juda, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij de Thora van Jahweh verworpen en zijn inzettingen niet onderhouden hebben, maar hun leugengoden, die hun vaders reeds achternaliepen, hen hebben verleid, (5) zal Ik vuur werpen in Juda, zodat het Jeruzalems burchten verteert.

| 4 | Zo zegt Jahweh: Om drie rebellieën van Juda, ja om vier, zal Ik het niet herroepen. Omdat zij de Thora van Jahweh verworpen en zijn inzettingen niet onderhouden hebben, maar hun leugengoden, die hun vaders reeds achternaliepen, hen hebben verleid,

Vervolgens richt God zich tot Juda. Zijn eigen volk Israël beschouwt Hij nu als één geheel met de omringende volken. Want hun zonden waren even erg als de zonden van de volken rondom hen. In plaats van zich aan Gods objectieve waarheid te houden, had Juda zich laten verleiden door de valse afgoden. Net als zijn voorvaders werd het misleid. Al in Dt waarschuwde Jahweh diverse keren de valse afgoden niet na te volgen

⁴³ Pritchard, 1969:320.

⁴⁴ Walton, Matthews, and Chavalas, 2000.

(6:14; 7:16; 8:19; 11:16,28 ev.). Het volk hield zich niet hieraan en diende de afgoden overal in de tijd van de profeet Amos.

De heidense volken zouden worden gestraft naar hun gedragingen, maar de Heer zou zijn volk straffen naar hun gedragingen tegenover Hem.

| 5 | zal Ik vuur werpen in Juda, zodat het Jeruzalems burchten verteert.

De straf voor Juda's ontrouw werd voltrokken door de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 587v.Chr.

5 | 2:6-16 – Oordeelsaankondi gen over Israël

(6) Zo zegt Jahweh: Vanwege drie overtredingen van Israël, ja, vanwege vier, zal Ik er niet op terugkomen, omdat zij de rechtvaardige voor geld verkopen, en de arme voor een paar schoenen. (7) Zij snakken ernaar dat het stof van de aarde op het hoofd van de onaanzienlijken is, zij dringen de zachtmoedigen van de weg. Een man en zijn vader gaan naar hetzelfde meisje om Mijn heilige Naam te ontheiligen. (8) Zij strekken zich uit op kleren die zij in onderpand hebben, naast elk altaar. Zij drinken wijn die als boete was opgelegd, in het huis van hun goden. (9) Maar Ik, Ik heb de Amorieten voor hun ogen weggevaagd, die hoog waren als ceders, en sterk waren als eiken. Ik heb zijn vrucht vanboven en zijn wortels vanonder weggevaagd. (10) Maar Ik, Ik heb u uit het land Egypte geleid, en liet u veertig jaar door de woestijn gaan, om het land van de Amorieten in bezit te nemen. (11) Uit uw zonen deed Ik profeten opstaan, uit uw jongemannen nazireeërs. Is dit niet zo, Israëlieten? spreekt Jahweh. (12) Maar u laat de nazireeërs wijn drinken, en u hebt de profeten bevolen: Profeteer niet! (13) Zie, Ik ga het onder u laten kraken, zoals een wagen kraakt vol graanschoven. (14) Er zal geen ontvluchting zijn voor de snelle, de sterke zijn kracht niet inzetten, geen held zal zijn leven redden; (15) geen boogschutter zal staande blijven, geen hardloper zich redden, geen ruiter zal zijn leven redden. (16) Zelfs de moedigste onder de helden zal op die dag naakt wegvluichten, spreekt Jahweh.

De godsspraak over Israël vormt een geheel met de vorige uitspraken over de buurvolken.¹

| 6 | Zo zegt Jahweh: Vanwege drie overtredingen van Israël, ja, vanwege vier, zal Ik er niet op terugkomen, omdat zij de rechtvaardige voor geld verkopen, en de arme voor een paar schoenen.

Bij Juda was een verachten van de Woorden des Heren, maar in Israël was er geen vrees tegenover God. Alles draaide om geld. De armen die hun schulden niet konden betalen werden dan ook als slaven verkocht (2Kn4:1-7). Daarbij bestonden deze schulden uit het betekenisloze bedrag

---

¹ D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 309.

van een paar sandalen (vgl. Am8:6)! Uiteraard kan het woord ‘schoenen’ die ook gebruikt worden op de verwijzen naar een stuk land, omdat bij juridische zaken door het overgeven van een schoen de pacht van het land werd bevestigd (Rt4:7). Als dit laatste het geval is, betekent dat, dat de arme van wegen geldnood hun land moesten verkopen. De meeste uitleggers kiezen voor de eerste betekenis dat de armen voor een lage prijs werden verkocht.² Het in bruikleen geven van het land, zoals dat beschreven wordt in Rt, was immers geen rebellie tegenover Jahweh, maar gehoorzaamheid aan zijn Thora (Lv25).

De rijken probeerden hun winst te halen uit de armen. Degenen die hun schuld niet konden betalen werden meedogenloos in de slavernij verkocht. Deze houding stond echter haaks tegenover Gods gebod waarin Hij barmhartigheid en vrijgevigheid tegenover de armen verlangt (Dt15:7-11).

| 7 | Zij snakken ernaar dat het stof van de aarde op het hoofd van de onaanzienlijken is, zij dringen de zachtmoedigen van de weg. Een man en zijn vader gaan naar hetzelfde meisje om Mijn heilige Naam te ontheiligen.

De armen werden in de tijd van Amos vreselijk onderdrukt. Deze onderdrukking was zo vreselijk en pijnlijk dat de profeet het vergelijkt met het op het hoofd trappen van iemand (vgl. Ex23:6; Dt16:19).

Daarnaast hadden de vader en de zoon dezelfde seksuele relatie tot een dochter. Hierbij kan het gaan om een tempelprostituee of om een slavine, die gebruikt werd als bijvrouw (Ex21:7-9; Lv18:8,15).

| 8 | Zij strekken zich uit op kleren die zij in onderpand hebben, naast elk altaar. Zij drinken wijn die als boete was opgelegd, in het huis van hun goden.

De rechtvaardige is arm geworden om onschuldige redenen. De rijke verdrukt de arme. Hij heeft schulden moeten maken om te kunnen overleven. Deze schuld kan hij niet terugbetalen. Daarom wordt hij als slaaf verkocht. Dit gaat tegen de hele sociale wetgeving in die Jahweh het volk had gegeven (Ex22:25-27; 23:6,10; Lv19:10; 25:35-43; Dt15:4-11; 24:6-15). Amos verbindt deze daden zelfs met het aanbidden van andere goden bij de altaren. Afgodendienst en goddeloosheid gaan hand in hand in Israël. Het onderwerp van de sociale onderdrukking dat de profeet hiermee aansnijdt wordt verder uitgewerkt in Am4:1 en 5:10-13.

² D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 316.

| 9 | Maar Ik, Ik heb de Amorieten voor hun ogen weggevaagd, die hoog waren als ceders, en sterk waren als eiken. Ik heb zijn vrucht vanboven en zijn wortels vanonder weggevaagd.

In plaats van het oordeel meteen na de aanklacht te verkondigen – zoals bij de vorige volken gebeurde – spreekt de profeet eerst nog over de genade en liefde van Jahweh tot zijn volk. Hij wijst hen erop dat Hij in het verleden de Amorieten uit het land heeft weggejaagd. De Amorieten verwijzen in deze verzen wellicht op de Kanaänitische volken die in het beloofde land woonden, voordat Israëel het uit de hand van Jahweh ontving.³

Al deze sterke volken verdreef de Heer voor de Israëlieten. Ondanks dat het sterke bomen waren werden ze volledig verwijderd.

| 10 | Maar Ik, Ik heb u uit het land Egypte geleid, en liet u veertig jaar door de woestijn gaan, om het land van de Amorieten in bezit te nemen.

| 11 | Uit uw zonen deed Ik profeten opstaan, uit uw jongemannen nazireeërs. Is dit niet zo, Israëlieten? spreekt Jahweh.

| 12 | Maar u laat de nazireeërs wijn drinken, en u hebt de profeten bevolen: Profeteer niet!

Het volk had de Nazireeer zover gekregen dat hij zijn gelofte verbrak en wijn dronk. Op soortgelijke wijze werd het de profeet in het volk verboden om te profeteren. Hij moest zijn mond houden.

| 13 | Zie, Ik ga het onder u laten kraken, zoals een wagen kraakt vol graanschoven.

In tegenstelling tot de volken waar Jahweh een vuur zal werpen (Am1:4,7,9), zal Hij het in Israëel laten kraken.

| 14 | Er zal geen ontvluchting zijn voor de snelle, de sterke zijn kracht niet inzetten, geen held zal zijn leven redden;

In het hele leger zal niemand zijn leven kunnen redden: noch de snelle, noch de sterke, noch de krijger, noch de boogschutter, noch de snelle soldaat en noch de paardrijder.

| 15 | geen boogschutter zal staande blijven, geen hardloper zich redden, geen ruiter zal zijn leven redden.

---

³ D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 318.

| 16 | Zelfs de moedigste onder de helden zal op die dag naakt wegluchten, spreekt Jahweh.

Het oordeel van Jahweh zal zo hevig zijn dat zelfs de dapperste helden onder het volk zijn wapens laat vallen en tevergeefs probeert te vluchten. Op die wijze kondigt de profeet het onherroepelijke vonnis over het noordrijk aan. Een vonnis dat honderd jaar later in vervulling zou treden.

6 | 3:1-15 – Eerste rede: Gods genade en oordeel

(1) Luister naar dit woord dat Jahweh tot u spreekt, Israëlieten, tot het hele geslacht dat Ik uit het land Egypte heb geleid: (2) Alleen U heb Ik gekend uit alle geslachten op de aarde. Daarom zal Ik u al uw ongerechtigheden vergelden. (3) Gaan er twee samen zonder elkaar ontmoet te hebben? (4) Brult een leeuw in het struikgewas als hij geen prooi heeft? Laat een jonge leeuw vanuit zijn schuilplaats zijn stem klinken zonder dat hij iets gevangen heeft? (5) Duikt een vogel in een strik op de aarde als er geen val voor hem is? Springt de strik van de grond op als er niets gevangen is? (6) Of wordt de bazuin geblazen in een stad zonder dat het volk opschrikt? Of komt er kwaad in de stad voor zonder dat Jahweh dat doet? (7) Voorzeker, Jahweh de Heer doet niets tenzij Hij Zijn geheimenis aan Zijn knechten, de profeten, heeft geopenbaard. (8) De leeuw heeft gebruld. Wie zou niet bevreesd zijn? Jahweh de Heer heeft gesproken. Wie zou niet profeteren? (9) Laat het horen in de paleizen in Asdod, en in de paleizen in het land Egypte, en zeg: Verzamel u op de bergen van Samaria, en zie de grote verwarring in het midden daarvan, en alle verdrukking daarbinnen. (10) Want zij weten niet te doen wat recht is, spreekt Jahweh, zij, die geweld en verwoesting in hun paleizen opstapelen. (11) Daarom, zo zegt Jahweh de Heer: De tegenstander, ja, aan alle kanten van het land! Hij zal uw vesting van u neerhalen, uw paleizen zullen uitgeplunderd worden. (12) Zo zegt Jahweh: Zoals een herder uit de muil van de leeuw twee pootjes of een stukje van het oor redt, zo zullen de Israëlieten gered worden, die in Samaria op de hoek van een rustbank en op het kussen van een bed zitten. (13) Luister en waarschuw het huis van Jakob, spreekt Jahweh de Heer, de God van de legermachten. (14) Voorzeker, op de dag dat Ik Israël zijn overtredingen zal vergelden, zal Ik ook de altaren van Bethel vergelden. Dan zullen de horens van het altaar afgehakt worden en op de aarde vallen. (15) Ik zal het winterverblijf treffen samen met het zomerverblijf, zodat de ivoren huizen vergaan en vele huizen verdwijnen, spreekt Jahweh.

| 1 | Luister naar dit woord dat Jahweh tot u spreekt, Israëlieten, tot het hele geslacht dat Ik uit het land Egypte heb geleid:

Amos spreekt in Am3 het eerst tot heel Israël en vervolgens tot het noordrijk (vs9,12).

| 2 | Alleen U heb Ik gekend uit alle geslachten op de aarde. Daarom zal Ik u al uw ongerechtigheden vergelden.

Jahweh heeft zijn volk gekend. Het Hebreeuwse *jáda* gaat daarbij verder dan enkel het cognitief weet hebben van iets. Het wijst op een weten van het hart en werd veelal gebruikt in verbondsovereenkomsten.¹ Jahweh had een intieme relatie met dit volk.

| 3 | Gaan er twee samen zonder elkaar ontmoet te hebben?

Door een reeks van zeven retorische vragen in vs3-6 herinnert Amos zijn toehoorders eraan, dat bepaalde gebeurtenissen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De ene gebeurtenis is dikwijls het gevolg van een voorafgaande zaak. De vragen die Amos stelt beginnen onschuldig, maar eindigen wreed.² In vs3 is er nog geen sprake van enig geweld of onheil, in vs4 vernemen we van de overwinning van het ene dier op het andere. In vs5 worden de mensen daarentegen gezien als vanger van de dieren. En in vs6 is er tenslotte sprake van mensen die elkaar verteren en als prooi bekijken.

Achter de eerste vraag ligt de gedachte: passen Jahweh en Israël nog wel bij elkaar? Om met God te wandelen, moet er overeenstemming zijn van gedachten, gedrag en doel.

| 4 | Brult een leeuw in het struikgewas als hij geen prooi heeft? Laat een jonge leeuw vanuit zijn schuilplaats zijn stem klinken zonder dat hij iets gevangen heeft?

Een tevreden vangst leidt tot een tevreden grommen van de leeuw. Sommige joodse uitleggers zien in de leeuw graag een verwijzing naar de Babylonische koning Nebukadnezar. Rabbi Salomo ben Izaak (acr. Rashi, 1040-1105n.Chr.) en rabbi David Kimchi (acr. Radak, 1160-1235n.Chr.) regeren daarop met de vraag: ‘Zou God zijn profeet gevraagd hebben om te spreken, als Israël niet in het net van de zonde was geraakt?’³

| 5 | Duikt een vogel in een strik op de aarde als er geen val voor hem is? Springt de strik van de grond op als er niets gevangen is?

| 6 | Of wordt de bazuin geblazen in een stad zonder dat het volk opschrikt? Of komt er kwaad in de stad voor zonder dat Jahweh dat doet?

1 H.B. Huffmon, ‘The Treaty Background of Hebrew *Yáda*’, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 181 (feb. 1966): 31-37.

2 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 520.

3 S.M. Lehrman, ‘Amos,’ *The Twelve Prophets*, red. A. Cohen (SBB; Londen:Soncino, 1974), 94.

De mensen sidderen niet als er geen bazuin in de verre omtrek te horen is. Als de bazuin wel klinkt, leidt dat tot vrees en oplettenheid.

| 7 | Voorzeker, Jahweh de Heer doet niets tenzij Hij Zijn geheimenis aan Zijn knechten, de profeten, heeft geopenbaard.

Als we naar de grote gebeurtenissen kijken die er over het volk kwamen, zien we dat deze steeds door openbaringen van Gods kant voorafgingen. Zelden komt het voor dat een gebeurtenis plaatsvindt, zonder dat deze al van tevoren door de profeten als waarschuwing werd verkondigd. We zien dat vooral in de geschiedkundige boeken van de Bijbel.

Profetie is een bovennatuurlijke uiting. Deze uiting wordt door de heilige Geest geopenbaard en door de profeet uitgesproken. Het is geen product van menselijk denken. Het is een bovennatuurlijke communicatie van God. De gelovige doet er goed aan om zorgvuldig met deze profetieën om te gaan (vgl. 1Ts5:20).

| 8 | De leeuw heeft gebruld. Wie zou niet bevreesd zijn? Jahweh de Heer heeft gesproken. Wie zou niet profeteren?

| 9 | Laat het horen in de paleizen in Asdod, en in de paleizen in het land Egypte, en zeg: Verzamel u op de bergen van Samaria, en zie de grote verwarring in het midden daarvan, en alle verdrukking daarbinnen.

Deze volken die weet hebben van het oordeel over de ongerechtigheid zullen verbaasd zijn over hetgeen Israël tegenover Jahweh gepresteerd heeft. Ze zullen het volk dat zijn God verworpen heeft verachten en erop neerzien.

| 10 | Want zij weten niet te doen wat recht is, spreekt Jahweh, zij, die geweld en verwoesting in hun paleizen opstapelen.

De burchten die in dit vers genoemd worden waren hoger dan de gebruikelijke woonhuizen. Ze bestonden uit meerdere verdiepingen en werd meestal op een strategische plaats gebouwd. Vaak maakte het deel uit van de stedelijke verdedingslijnen.

| 11 | Daarom, zo zegt Jahweh de Heer: De tegenstander, ja, aan alle kanten van het land! Hij zal uw vesting van u neerhalen, uw paleizen zullen uitgeplunderd worden.

| 12 | Zo zegt Jahweh: Zoals een herder uit de muil van de leeuw twee pootjes of een stukje van het oor redt, zo zullen de Israëlieten gered worden, die in Samaria op de hoek van een rustbank en op het kussen van een bed zitten.

Door de woorden die de profeet kiest wordt duidelijk dat het volk een valse hoop had. Het volk geloofde immers dat Jahweh hen ten alle tijden zou beschermen tegen calamiteiten. Het volk zou echter verslonden worden. En na die dagen zou er nog een kleine rest van overblijven. Maar dat zou een hele kleine rest zijn, net zoals een herder een stukje oor van het schaap dat door de leeuw was overvallen zou redden. Het deel zou nauwelijks nog herkend worden als schaap of Israël.

In het verleden dienden deze stukjes schaap ervoor om te bewijzen dat de herder het schaap niet gestolen of verkocht had en dat het daadwerkelijk aan een wild dier ten prooi was gevallen (vgl. Ex22:9-12). De redding voor het hele dier was echter te laat gekomen.

| 13 | Luister en waarschuw het huis van Jakob, spreekt Jahweh de Heer, de God van de legermachten.

| 14 | Voorzeker, op de dag dat Ik Israël zijn overtredingen zal vergelden, zal Ik ook de altaren van Bethel vergelden. Dan zullen de horens van het altaar afgehakt worden en op de aarde vallen.

Over het oordeel dat Amos aankondigt had de man Gods uit Juda al tegen Jerobeam I gesproken. Zijn profetie tegen dat altaar ging gepaard met een scheuren en splijten van het altaar (1Kn13:2,5). Ongeveer honderd jaar na Amos werd deze profetie door de Judeese koning Josia vervuld (2Kn23:15).

Bethel (bet. 'Godshuis') lag zeventien kilometer ten noorden van Jeruzalem. Doordat het op een hoger platform lag werd het volk vaak opgeroepen niet naar Bethel omhoog te gaan. Het was de plaats waar Jakob door God een belofte werd gegeven en de afgoden begroef. Maar die plaats waar Jahweh zich aan Jakob openbaarde, zou later de plaats worden waar het volk zich aan de afgoden openbaarde en hun opnieuw uit de grond liet opstaan.

Bethel werd in de late geschiedenis het middelpunt van de afgodendienst. Jerobeam I (931-909v.Chr.) voerde er de kalverdienst en het valse priesterschap in. Hosea en Amos noemden de plaats vandaar Beth-Aven, wat 'huis van ongerechtigheid' betekende (Hebr. *Bét-'Áwen*;

Am5:5; Hs4:15; 5:8; 10:5). Door de ongekende zonde van Israël werd het ‘Godshuis’ het ‘huis van de ongerechtigheid’.

| 15 | Ik zal het winterverblijf treffen samen met het zomerverblijf, zodat de ivoren huizen vergaan en vele huizen verdwijnen, spreekt Jahweh.

Koning Achab was in het bezit van een winterpaleis dat in de warmere streek van Jizreël lag (1Kn21:1). Ivoor was een duurzaam en waardevol materiaal dat de koning met liefde voor de versiering van zijn paleizen gebruikte (vgl. 1Kn22:39; Ps45:9).

7 | 4:1-13 – Tweede rede: Gods tuchting niet erkend

(1) Luister naar dit woord, koeien van Basan die op de berg van Samaria zijn, u, die de armen onderdrukt, die de behoeftigen mishandelt, die tegen uw echtgenoot zegt: Breng ons iets, zodat wij kunnen drinken. (2) Jahweh de Heer heeft gezworen bij Zijn heiligheid: Want, zie, er komen dagen voor u aan dat men u zal optrekken met haken en wie na u overblijft met vishaken. (3) Door bressen zult u naar buiten gaan – de ene vrouw na de andere – en weggeworpen worden naar Harmon, spreekt Jahweh. (4) Kom naar Bethel en zondig, naar Gilgal om meer te zondigen. Breng 's morgens uw offers, op elke derde dag uw tienden. (5) Laat van het gezuurde brood een loffer in rook opgaan, kondig luid vrijwillige offers aan, laat het horen, want zo wilt u het graag, Israëlieten, spreekt Jahweh de Heer. (6) Ik echter, Ik heb u zelfs schone tanden gegeven in al uw steden, gebrek aan brood in al uw woonplaatsen. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh. (7) En Ik, Ik heb zelfs de regen van u onthouden, nog wel drie maanden voor de oogsttijd. Ik heb het laten regenen op de ene stad, maar op de andere stad liet Ik het niet regenen. Het ene stuk land werd beregend, maar het andere stuk land waarop geen regen viel, verdorde. (8) Twee, drie steden wankelden naar een andere stad om water te drinken, maar zij werden niet verzadigd. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh. (9) Ik heb u geslagen met brandkoren en met honingdauw. De sprinkhanen vraten uw talloze tuinen, wijngaarden, vijgenbomen en olijfbomen op. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh. (10) Ik heb pest naar u toegestuurd, zoals Ik eens bij Egypte deed; Ik heb uw jongemannen met het zwaard gedood, terwijl uw paarden werden buitgemaakt; Ik heb de stank van uw legerkampen in uw neus doen opstijgen. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh. (11) Ik heb u ondersteboven gekeerd, zoals God Sodom en Gomorra ondersteboven keerde; u werd als een stuk brandhout dat uit de vlammen gerukt is, toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh. (12) Daarom zal Ik zó met u handelen, Israël, dat Ik u dit zal aandoen. Maak u gereed om uw God te ontmoeten, Israël! (13) Want, zie, Die de bergen vormt, Die de wind scheidt, en Die aan de mensheid bekendmaakt wat Zijn gedachten zijn, Die de dageraad tot

---

duisternis maakt, en Die op de hoogten van de aarde treedt, Jahweh, God van de legermachten, is Zijn Naam.

- | 1 |** **Luister naar dit woord, koeien van Basan die op de berg van Samaria zijn, u, die de armen onderdrukt, die de behoeftigen mishandelt, die tegen uw echtgenoot zegt: Breng ons iets, zodat wij kunnen drinken.**

De vrouwelijke inwoners van Samaria worden door de profeet 'koeien van Basan' genoemd.

Basan lag in het Overjordaanse gebied ten oosten van het meer van Galilea. Het was in de oudheid vooral bekend vanwege zijn vruchtbare en vette weilanden (Jr50:19; Mi7:14). Vee dat in deze streek verbleef was vandaar goed verzorgt (Ez39:18; Ps22:13).

De mannen van deze vrouw worden door de profeet bespot doordat ze geporteerd worden als echtgenoten die eigenlijk heren zouden moeten zijn, maar in werkelijkheid als slaven gehoorzamen. Ze lieten zich door de vrouwen te gebruiken.

- | 2 |** **Jahweh de Heer heeft gezworen bij Zijn heiligheid: Want, zie, er komen dagen voor u aan dat men u zal optrekken met haken en wie na u overblijft met vishaken.**

Met haken en een lang zeil worden de inwoners van Samaria letterlijk aan elkaar gebonden om weggevoerd te worden in de Assyrische ballingschap. Wie tegenstribbelt zal met een vishaak gewelddadig meegetrokken worden, zoals men vroeger vissen aan de haak sloeg en ze op de rug meedroeg naar de markt.¹

- | 3 |** **Door bressen zult u naar buiten gaan – de ene vrouw na de andere – en weggeworpen worden naar Harmon, spreekt Jahweh.**

De Harmon kan in dit vers verwijzen naar een berg in de noordelijke top van het gebied Basan. Langs deze berg kwamen de ballingen tijdens hun tocht naar Assyrië voorbij.² Als dit juist is, vinden we in deze verzen een vreselijke ironie: de 'koeien van Basan' zullen als kadavers in Basan eindigen.

- | 4 |** **Kom naar Bethel en zondig, naar Gilgal om meer te zondigen. Breng 's morgens uw offers, op elke derde dag uw tienden.**

---

1 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 523.

2 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 523.

In dit vers zinspeelt de profeet op een priester die de mensen naar Bethel en Gilgal roept om te komen zondigen. De godvrezende uitspraak moet daarentegen zijn: ‘Kom in het heiligdom van Jeruzalem om Jahweh te aanbidden’ (vgl. Ps95:6; 96:8-9; 100:2-4). Over Bethel hebben we al meer vernomen in Am3:14.

Gilgal ligt in de nabijheid van Jericho en kent een oude geschiedenis. Voorheen was het de plaats geweest waar het hele volk zich bij de intocht in het beloofde land had laten besnijden voor Jahweh (Jz5:2-5). Door de daaruit resulterende zegening werd voor het volk de plaats op zichzelf een magische plek. Daardoor werd er veel afgoderij bedreven en gold het als een pelgrimsplaats. Het was zo een plek geworden waar God het volk meermaals naar terug liet keren om de afgoden te verwijderen en het verbond met Jahweh te herdenken (Hs9:15; 12:12; Am5:5).

De tienden waarover de profeet spreekt werd normaal elk derde jaar voor de armen opgehaald (Dt14:28-29).

| 5 | Laat van het gezuurde brood een loffer in rook opgaan, kondig luid vrijwillige offers aan, laat het horen, want zo wilt u het graag, Israëlieten, spreekt Jahweh de Heer.

Vrijwillige offers werden spontaan door het volk gebracht aan Jahweh (Lv7:16; 22:17-19).

| 6 | Ik echter, Ik heb u zelfs schone tanden gegeven in al uw steden, gebrek aan brood in al uw woonplaatsen. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh.

De verzen 6 tot 11 herinneren het volk aan de verschillende straffen die het zou ontvangen als het 't verbond met Jahweh zou schenden. We vinden de waarschuwing tot trouw en vermelding van deze straffen meermaals in de Bijbel terug, zoals het volgende overzicht verduidelijkt:³

Straf	Am	Lv	Dt	1Kn
Hongersnood	4:6	26:26,29	28:17,48	8:37
Droogte	4:7-8	26:19	28:22-24,48	8:35
Honingdauw	4:9	26:20	28:18,22,30,39-40	8:37
Sprinkhanen	4:9	–	28:38,42	8:37
Plagen	4:10	26:16,25–	28:21-22,27,35,59-61	8:37

3 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 524.

Oorlog	4:10	26:17,25,33,36-39	28:25-26,49-52	8:33
Verwoesting	4:11	26:31-35	29:23-28	–

Met elke straf had Jahweh de mogelijkheid tot omkeer verbonden. Maar Israël trok zich daarvan niets aan en bleef verder van Jahweh afwijken. Het vijfvoudige refrein: ‘Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij’ klinkt nu in de boodschap van Amos (vs6,8,9,10,11). Het oordeel is daardoor onafwendbaar.

| 7 | En Ik, Ik heb zelfs de regen van u onthouden, nog wel drie maanden voor de oogsttijd. Ik heb het laten regenen op de ene stad, maar op de andere stad liet Ik het niet regenen. Het ene stuk land werd beregend, maar het andere stuk land waarop geen regen viel, verdorde.

De voorjaarsregen die van groot belang was voor de oogst werd door Jahweh teruggehouden. Ondanks dat bekeerde het volk zich niet.

| 8 | Twee, drie steden wankelden naar een andere stad om water te drinken, maar zij werden niet verzadigd. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh.

| 9 | Ik heb u geslagen met brandkoren en met honingdauw. De sprinkhanen vraten uw talloze tuinen, wijngaarden, vijgenbomen en olijfbomen op. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh.

De warme wind uit de Arabische woestijn blies zonder ophouden over het land en leidde tot een slechte oogst, grote droogte en dorheid (Gn41:6; 23:27; 2Kn19:26). Ongedierte en wormen waren er de oorzaak van dat hetgeen er nog van de oogst was overgebleven verging.

| 10 | Ik heb pest naar u toegestuurd, zoals Ik eens bij Egypte deed; Ik heb uw jongemannen met het zwaard gedood, terwijl uw paarden werden buitgemaakt; Ik heb de stank van uw legerkampen in uw neus doen opstijgen. Toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh.

De pest kan verwijzen naar een grote plaag die als een epidemie onder het volk aanwezig was (Ex5:3; 9:15; Lv26:25; Jr14:12; 21:7,9; Ez5:17; 14:19). Sunukjian denkt specifiek aan de builenpest die door vliegen vanaf de ratten op de mensen wordt overgedragen.⁴

De vermelding van Egypte laat de toehoorders terugdenken aan de tien plagen waarmee Jahweh het land had gestraft om zijn volk destijds te

⁴ D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 525.

bevrijden en herinnert hen er meteen aan dat deze plagen nog steeds in Egypte vaker voorkwamen.⁵

| 11 | Ik heb u ondersteboven gekeerd, zoals God Sodom en Gomorra ondersteboven keerde; u werd als een stuk brandhout dat uit de vlammen gerukt is, toch hebben jullie je niet bekeerd tot Mij, spreekt Jahweh.

Het hele volk liep een groot gevaar doordat het nabij de afgrond was gekomen. Het zou spoedig in het oordeel vergaan. Uiteindelijk zou God het als een stuk brandhout uit de vlammen rukken. Maar ook dat zou door het volk niet met respect en dankbaarheid worden aangenomen.

| 12 | Daarom zal Ik zó met u handelen, Israël, dat Ik u dit zal aandoen. Maak u gereed om uw God te ontmoeten, Israël!

| 13 | Want, zie, Die de bergen vormt, Die de wind schept, en Die aan de mensheid bekendmaakt wat Zijn gedachten zijn, Die de dageraad tot duisternis maakt, en Die op de hoogten van de aarde treedt, Jahweh, God van de legermachten, is Zijn Naam.

Amos onderstreept voor het volk dat de schepping geen doel op zichzelf is, maar een mededeling over wie Jahweh is. Dit doet de profeet door de schoonheid van de schepping te verbinden met God zelf (vgl. 9:6). Door de manier waarop God als Schepper en Behoeder in de geschiedenis ingrijpt, wordt zijn wezen gekarakteriseerd als machtige Heerser over de hele wereld.⁶ God wordt niet beperkt door de natuurwetten die Hijzelf schiep. Hij kan voor Hizkia de schaduw op de zonnewijzer tien graden achteruit laten gaan in plaats van vooruit (Js38:7-8).

⁵ D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 525.

⁶ Hilbrands, 2013:173.

8 | 5:1-27 – Rede drie en vier: Juridische ongerechtigheid

(1) Luister naar dit woord dat Ik aanhef over u, een klaaglied, huis van Israël. (2) Zij is gevallen, zij zal niet meer opstaan, de maagd Israël. Zij ligt neergeworpen op haar land, er is niemand die haar opricht. (3) Want zo zegt Jahweh de Heer: De stad die optrekt met duizend, zal er honderd overhouden, en die optrekt met honderd, zal er tien overhouden voor het huis van Israël. (4) Want zo zegt Jahweh tegen het huis van Israël: Zoek Mij, en leef! (5) Zoek niet in Bethel, in Gilgal moet u niet komen en u moet niet naar Berseba trekken, want Gilgal zal zeker in ballingschap gaan, Bethel zal tot niets worden. (6) Zoek Jahweh, en leef! Anders zal Hij het huis van Jozef als een vuur binnendringen en het verteren, en er zal voor Bethel niemand zijn om te blussen. (7) U, die recht in alsem verandert, die gerechtigheid op de aarde doet liggen. (8) Hij, Die het Zevengesternte en de Orion gemaakt heeft, Die de schaduw van de dood verandert in morgenlicht, Die de dag duister maakt als de nacht, Die het water van de zee roept en over het aardoppervlak uitgiet: Jahweh is Zijn Naam! (9) Die Zich verlustigt in de verwoesting over de sterken, ja, verwoesting komt over de vesting. (10) Zij haten wie in de poort opkomt voor het recht, zij hebben een afschuw van wie de waarheid spreekt. (11) Omdat u de arme vertrapt en van hem een heffing op koren neemt, daarom hebt u huizen van gehouwen steen kunnen bouwen, maar u zult er niet in wonen; begerenswaardige wijngaarden hebt u kunnen planten, maar u zult de wijn ervan niet drinken. (12) Want Ik weet dat uw overtredingen veel zijn, en uw zonden talrijk: u bedreigt de rechtvaardige, u neemt zwijggeld aan, u duwt behoeftigen in de poort opzij. (13) Daarom zwijgt de verstandige in die tijd, want het is een kwade tijd. (14) Zoek het goede en niet het kwade, opdat u leeft! Dan zal Jahweh, de God van de legermachten, met u zijn, zoals u zegt. (15) Haat het kwade en heb het goede lief, handhaaf het recht in de poort. Misschien zal Jahweh, de God van de legermachten, de rest van Jozef genadig zijn. (16) Daarom, zo zegt Jahweh, de God van de legermachten, Jahweh: Op alle pleinen zal rouwklacht zijn, op alle straten zullen ze zeggen: Ach! Ach! Akkerbouwers roept men op tot rouwbetoon, en de klaagzangers tot rouwklacht. (17) En in alle wijngaarden zal rouwklacht zijn, want Ik zal door uw midden trekken, zegt Jahweh.

(18) Wee hen, die verlangend uitzien naar de dag van Jahweh! Wat zal voor u die dag van Jahweh zijn? Duisternis zal hij zijn en geen licht! (19) Het is zoals iemand die vlucht voor een leeuw, een beer tegenkomt, of die als hij thuiskomt en met zijn hand tegen de muur leunt, door een slang wordt gebeten. (20) Zal niet de dag van Jahweh duisternis zijn, en geen licht? Donkerte – zonder lichtglans eraan!

(21) Ik haat, Ik versmaad uw feesten. Uw bijzondere feestdagen kan Ik niet luchten. (22) Ook al brengt u Mij brandoffers, in uw graanoffers schep Ik geen behagen, en het dankoffer van uw mestvee wil Ik niet aanzien. (23) Doe het geschreeuw van uw liederen van Mij weg, en het getokkel van uw luiten kan Ik niet aanhoren! (24) Laat het recht zich voortbewegen als water, de gerechtigheid als een altijd stromende beek. (25) Hebt u Mij veertig jaar in de woestijn slachtoffers en graanoffers gebracht, in de woestijn, huis van Israël? (26) U hebt Sikkut, uw koning, rondgedragen, en Kewan, uw beelden, de sterren, uw goden die u voor uzelf hebt gemaakt! (27) Daarom zal Ik u in ballingschap voeren, verder dan Damascus, zegt Jahweh, God van de legermachten is Zijn Naam.

Sunukjian geeft de volgende structuur voor dit hoofdstuk:¹

- A De beschrijving van het oordeel (5:1-3)
  - B De oproep tot bekering (5:4-6)
    - C De aanklacht tegen de juridische ongerechtigheid (5:7)
      - D Gods soevereiniteit (5:8-9)
    - C' De aanklacht tegen de juridische ongerechtigheid (5:10-13)
  - B' De oproep tot bekering (5:14-15)
- A' De beschrijving van het oordeel (5:16-20)
  - B De aanklacht van de religieuze huichelarij (5:21-22)
    - C De oproep tot bekering (5:23-24)
  - B' De aanklacht van de religieuze huichelarij (5:25-26)
- A' De beschrijving van het oordeel (5:27)

| 1 | Luister naar dit woord dat Ik aanhef over u, een klaaglied, huis van Israël.

Hoewel Israël een tijd van grote welvaart onder Jerobeam II had gekend, is het oordeel over het volk onafwendbaar. Amos beseft dit en beklagt in dit hoofdstuk dan ook de ondergang van het huis van Israël.

¹ D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 526.

Voor zijn toehoorders moet dit grote verbazing hebben opgeroepen, omdat er in hun tijd nog geen enkele donkere wolk aan de hemel zichtbaar was die op een dreigend onheil leek te wijzen.

| 2 | Zij is gevallen, zij zal niet meer opstaan, de maagd Israël. Zij ligt neergeworpen op haar land, er is niemand die haar opricht.

De dood van het noordrijk wordt door de profeet bezongen. Ze is gevallen door het oordeel van Jahweh. De woorden van de profeet zijn hierbij in het profetisch verleden weergegeven, hoewel de val van de stad nog toekomstig is.² Door deze vorm geeft de profeet de zekerheid van het oordeel te kennen.

| 3 | Want zo zegt Jahweh de Heer: De stad die optrekt met duizend, zal er honderd overhouden, en die optrekt met honderd, zal er tien overhouden voor het huis van Israël.

| 4 | Want zo zegt Jahweh tegen het huis van Israël: Zoek Mij, en leef!
Het volk moet niet de afgoden maar Jahweh zoeken.

| 5 | Zoek niet in Bethel, in Gilgal moet u niet komen en u moet niet naar Berseba trekken, want Gilgal zal zeker in ballingschap gaan, Bethel zal tot niets worden.

Het diende Jahweh niet te zoeken bij de afgoden in Bethel, Gilgal en Berseba. Al deze plaatsen zouden spoedig van de aardbodem weggevaagd worden. Het volk had geen godsdienst nodig, maar God zelf!

Berseba lag in het zuiden van Juda. In de tijd van Amos trokken de mensen naar deze plaats om er offers te brengen aan de afgoden. In de tijd van de aartsvaderen was in Berseba namelijk een verbond met Abraham gesloten en had de aartsvader er een eik geplant (Gn21:31-33). Het was een plaats geweest waar Jahweh zich aan Izaäk en Jakob had geopenbaard (Gn26:23-25; 46:1-4).

| 6 | Zoek Jahweh, en leef! Anders zal Hij het huis van Jozef als een vuur binnendringen en het verteren, en er zal voor Bethel niemand zijn om te blussen.

| 7 | U, die recht in alsem verandert, die gerechtigheid op de aarde doet liggen.

---

² S.M. Lehrman, 'Amos,' *The Twelve Prophets*, red. A. Cohen (SBB; Londen:Soncino, 1974), 102.

Het juridische systeem dat normaal een genezende werking voor de maatschappij moest vormen is veranderd in alsem, een bittere en zelfs soms giftige plant.

Alsem

Tot de alsem worden alle planten van het composietengeslacht *Artemisia* gerekend. Diversen soorten van dit geslacht komen in ons land voor: (a) Absintalsem (fig. 3); (b) Bijvoet komt veel voor, langs wegbermen en op ruige plaatsen; (c) Duinaveruit groeit in schorren en kwelders; (d) Wilde averuit komt voor langs rivierdalen en in de duinen.

De naam 'alsem' verwijst in het bijzonder naar de Absintalsem. Het is een bittere plant en wordt vaak met vergif in verband gebracht.³ Aan de knoppen van deze plant wordt vanouds een geneeskrachtige werking toegeschreven. Maar het bittere aftreksel van deze knoppen vormt een belangrijk bestanddeel van de dranken vermut en het klassieke absint.

De smaakstof die daarbij een rol speelt is het naar menthol ruikende terpeen Thujon.

FIG. 3: ABSINTALSEM

| 8 | Hij, Die het Zevengesternte en de Orion gemaakt heeft, Die de schaduw van de dood verandert in morgenlicht, Die de dag duister maakt als de nacht, Die het water van de zee roept en over het aardoppervlak uitgiet: Jahweh is Zijn Naam!

| 9 | Die Zich verlustigt in de verwoesting over de sterken, ja, verwoesting komt over de vesting.

| 10 | Zij haten wie in de poort opkomt voor het recht, zij hebben een afschuw van wie de waarheid spreekt.

De verzen 10 tot 13 vormen een chiasme:⁴

- A Verafschuwung van het recht (vs10)
- B Misbruik van de armen (vs11b)
  - X Oordeel over de zonde tegen het verbond (vs11b-12a)
- B' Misbruik van de armen (vs12b)
- A' Verafschuwung van het recht (vs13)

3 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 528.

4 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 528.

| 11 | Omdat u de arme vertrappt en van hem een heffing op koren neemt, daarom hebt u huizen van gehouwen steen kunnen bouwen, maar u zult er niet in wonen; begerenswaardige wijngaarden hebt u kunnen planten, maar u zult de wijn ervan niet drinken.

| 12 | Want Ik weet dat uw overtredingen veel zijn, en uw zonden talrijk: u bedreigt de rechtvaardige, u neemt zwijggeld aan, u duwt behoeftigen in de poort opzij.

| 13 | Daarom zwijgt de verstandige in die tijd, want het is een kwade tijd.

| 14 | Zoek het goede en niet het kwade, opdat u leeft! Dan zal Jahweh, de God van de legermachten, met u zijn, zoals u zegt.

‘Jahweh is met ons’, was de roep die Israël in het verleden deed om op God te zien (Nm23:21; Dt20:4; 31:8; Re6:12; Js8:10; Sf3:15,17). In de tijd van Amos was deze kreet echter tot een lege huls geworden. Het hart van het volk was niet meer betrokken bij deze uitroep. Haar welvaart leidde haar van Jahweh weg en gaf haar een valse zekerheid (vgl. Am6:3; 9:10; Mi3:11).

| 15 | Haat het kwade en heb het goede lief, handhaaf het recht in de poort. Misschien zal Jahweh, de God van de legermachten, de rest van Jozef genadig zijn.

| 16 | Daarom, zo zegt Jahweh, de God van de legermachten, Jahweh: Op alle pleinen zal rouwklacht zijn, op alle straten zullen ze zeggen: Ach! Ach! Akkerbouwers roept men op tot rouwbetoon, en de klaagzangers tot rouwklacht.

| 17 | En in alle wijngaarden zal rouwklacht zijn, want Ik zal door uw midden trekken, zegt Jahweh.

Er zullen zoveel doden vallen door het oordeel dat Jahweh over het noordrijk zal brengen, dat er niet genoeg klaagzangers meer zijn om deze doden te beklagen. Het land is doortrokken met verwoesting en leegte. In de wijngaard waar men zich in het verleden verblijdde over de rijke oogst is er op dat moment rouwklacht en verdriet (vgl. Js16:10).

De uitdrukking ‘Ik zal door jullie midden trekken’, werd in het verleden gebruikt voor het oordeel over Egypte bij de doding van alle eerstgeborenen (Ex11:4).

| 18 | Wee hen, die verlangend uitzien naar de dag van Jahweh! Wat zal voor u die dag van Jahweh zijn? Duisternis zal hij zijn en geen licht!

Door de woorden ‘dag van Jahweh’ en het spreken over de duisternis, vormt vers 18 een inclusio met vers 20. Deze verzen zijn hierbij in proza geschreven, terwijl vanaf vers 21 de poëtische stijl wordt gebruikt. Amos 5:18-20 vormt daardoor een eenheid.⁵

Dit gedeelte roept het ‘wee’ uit over wie verlangend naar de dag van Jahweh uitziet. Wie deze personen precies zijn blijft onvermeld. Het kan gaan over de koning en zijn hof,⁶ de profeten die Israël misleiden met zoete verkondigingen⁷ of iedereen die Gods verbond schenken en toch tegelijk vasthoudt aan de gedachte dat Jahwehs ingrijpen hen nationale en persoonlijke voorspoed brengt.⁸ De welvaart in hun dagen interpreteerden velen zodoende als teken van Gods gunst.

Tegenover het optimistische verlangen dat de onrechtvaardigen voor de dag van Jahweh hebben, plaatst Amos de rampspoed die deze dag over hen brengt.⁹ Hij roept het ‘wee’ uit over hen. In de oudheid riep de Israëliet een ‘wee’ uit als er iemand in zijn nabij omgeving stierf (1Kn13:30; Jr22:18; 34:5). Een ‘wee’ uitroepen over een levende was een teken van komend onheil. Wie van de toehoorders de dag van Jahweh zou meemaken was daarom zo goed als dood.¹⁰ De hoop die zij in de dag van Jahweh hebben, wordt daarmee afwezen.

Het is voor hen een dag van diepe duisternis waarin er geen licht te herkennen valt. Een soortgelijke uitdrukking vinden we ook in de nachtelijke visioenteksten van de ziener Bileam, die werden opgegraven in Tell Deir ‘Allā: ‘Daar zij duisternis en geen glans. Donkerheid en en niet jouw stralen’ (I.27-28).¹¹ Het mogelijk dat dit soort teksten een basis voor Amos’ tijdsgenoten vormde. Bij dit gebrek aan duisternis gaat het om meer dan enkel de afwezigheid van licht. Samen met de duisternis breekt er een vreselijke catastrofe uit waarin de wereldorde zich in de chaos stort.

Deze thematiek van de dag van Jahweh is de lezer die de twaalf profeten als geheel leest niet vreemd. In het voorafgaande Bijbelboek verkondigde Joël op deze dag verlossing voor de boetvaardige Judeeërs.

5 Müller, 2010:577; Mulzac, 2002:287.

6 Smelik, 1986:247.

7 Ibid.

8 Janzen, 1972:81–82; Mulzac, 2002:290.

9 Zie uitvoerig: Hausoul, 2018.

10 Müller, 2010:581; Sunukjian, 2000:530.

11 Weippert, 1991:157; Blum, 2008:573–601.

Israël paste de thematiek van de dag van Jahweh echter enkel op andere volken toe. Zelf dacht het volk aan het oordeel te ontglippen. Zij waren toch een door Jahweh uitverkoren volk en hadden een ‘Jahwistische’ eredienst! God beëindigt die illusie door Amos: ‘Ik haat, Ik versmaad uw feesten. Uw bijzondere feestdagen kan Ik niet luchten.’ (vs21).

Een eerste vervulling van de dag van Jahweh zien uitleggers in de ondergang van het noordrijk en de wegvoering in ballingschap (721vC) en de dramatische gebeurtenissen voordien (na 734vC).¹² De gebeurtenissen die de profeten met deze dag verbinden zijn echter nog niet allen fysiek-letterlijk in vervulling gegaan en ook wijzen de latere profeten en schrijvers van het NT op een nog toekomstige vervulling van deze dag. Dat zorgt voor de verwachting van een toekomstige voltooiing van deze woorden. Die gedachte komt ook tot uiting in de ironische uitspraak van de profeet in vers 19.

| 19 | Het is zoals iemand die vlucht voor een leeuw, een beer tegenkomt, of die als hij thuiskomt en met zijn hand tegen de muur leunt, door een slang wordt gebeten.

Tussen zijn beide uitspraken dat de dag van Jahweh geen dag van licht, maar van duisternis is voor zijn toehoorders, beschrijft Amos op een sarcastisch-ironische manier de ervaringen van de mensen op de dag van Jahweh. Hun ervaringen op die dag zijn zoals die van een man die voor een leeuw wegrent en tijdens zijn vlucht een beer ontmoet. Op de een of andere manier lukt het de pechvogel ook aan dit wilde dier te ontsnappen. Als de man dan in het eigen huis arriveert en zijn hand tegen de muur leunt wordt hij gebeten door een een derde gevaarlijk dier: de giftige slang, die grote vijand van de mensheid is (Gn3:15; Nm21:6; Jr8:17).¹³

Uit dit voorbeeld laat zich concluderen dat Israël te maken krijgt met meerdere gevaren op haar weg. De vluchteling moet namelijk ontsnappen aan de leeuw en de beer. Toch wordt hij alsnog thuis door een giftige slang gebeten. Dit motief wijst er op dat de dag van Jahweh zich pas volledig vervult (‘de slang’) als al andere catastrofes zoals de wegvoering in 721vC (‘de leeuw’) en 586vC (‘de beer’) zijn gebeurt.¹⁴ Deze thematiek van het vluchten komt ook in Amos 2:14-16 en 9:1-4 voor. Het woord ‘vluchten’ (נוט) gebruikt Amos daarbij alleen in 2:16; 5:19 en 9:1. Al deze teksten spreken er over dat niemand aan het oordeel ontsnapt.

¹² Levin, , 16 June 2017:263–264; Fritz, , 16 June 2017:39; Müller, 2010:591; Smith, 2007:301.

¹³ Wolff, 1977:256.

¹⁴ Müller, 2010:580.

Op dezelfde manier als de man in het voorbeeld vindt ook Israël geen rust. Het oordeel zal gewis over hen komen op de dag van Jahweh.

| 20 | Zal niet de dag van Jahweh duisternis zijn, en geen licht? Donkerte – zonder lichtglans eraan!

Amos spreekt opnieuw over de dag van Jahweh als een dag van diepe duisternis (vs18). In tegenstelling tot vers 18 doet hij dat met een retorische vraag.

De dag van Jahweh waarop het oordeel plaatsvindt, zal een dag van duisternis zijn (vgl. Jl2:1-2,10-11; Sf1:14-15). De lichtglans van die dag zal er enkel zijn voor de godvrezenden die hun toevlucht bij Jahweh hebben gevonden. Op die dag zal het vrederijk voor hun werkelijkheid worden en zullen ze genieten van hetgeen Jahweh hun gedurende eeuwen beloofd had.

| 21 | Ik haat, Ik versmaad uw feesten. Uw bijzondere feestdagen kan Ik niet luchten.

| 22 | Ook al brengt u Mij brandoffers, in uw graanoffers schep Ik geen behagen, en het dankoffer van uw mestvee wil Ik niet aanzien.

| 23 | Doe het geschreeuw van uw liederen van Mij weg, en het getokkel van uw luiten kan Ik niet aanhoren!

God heeft zijn neus dichtgemaakt voor de geur van de offers en zal ook zijn oren sluiten voor de muziek die het volk voor Hem probeert te maken.

| 24 | Laat het recht zich voortbewegen als water, de gerechtigheid als een altijd stromende beek.

In plaats van rituelen verlangt God een oprechte overgave aan zijn Thora. Hij wil bij zijn volk een inzet zien voor de armen en de verdrukten. Hij wil een honger naar rechtvaardigheid in de maatschappij proeven.

| 25 | Hebt u Mij veertig jaar in de woestijn slachtoffers en graanoffers gebracht, in de woestijn, huis van Israël?

We vinden in Thora geen melding ervan dat het volk offers in de woestijn bracht. Sommigen denken vandaar dat het antwoord op deze vraag ‘nee’ is. Dat wordt inderdaad door het volgende vers ondersteunt. In het Nieuwe Testament gebruikt Stefanus deze Schriftplaats om de zonde van het volk Israël te openbaren (Hd7:42-43).

| 26 | U hebt Sikkut, uw koning, rondgedragen, en Kewan, uw beelden, de sterren, uw goden die u voor uzelf hebt gemaakt!

Israël droeg jaren een uiterlijk godsdienstig beeld met zich mee dat geen enkel weerklank in het hart vond. Het was enkel een formele godsdienst die gebaseerd was op uiterlijkheden. Het volk was met het hart meer verknocht aan de afgoden dan aan de ware God. Ze droegen de Babylonische god Sikkut, die verbonden werd met Saturnus, en Kewan de sterrengod mee.

| 27 | Daarom zal Ik u in ballingschap voeren, verder dan Damascus, zegt Jahweh, God van de legermachten is Zijn Naam.

Israël wordt niet gestraft voor de afgoderij in de woestijn, maar voor dezelfde afgoderij in de dagen van Amos.

9 | 6:1-14 – Vijfde rede: Wee over Israël

(1) Wee de zorgelozen in Sion, en wie zich veilig voelen op de berg van Samaria, de beroemdsten van de keur der volken, en tot wie het huis van Israël komt. (2) Trek naar Kalné en kijk er rond. Ga van daar naar het grote Hamath, en daal af naar Gath van de Filistijnen. Zijn ze beter dan deze koninkrijken? Is hun gebied groter dan uw gebied? (3) U, die de onheilsdag ver van u afhoudt, maar de zetel van het geweld naderbij brengt; (4) u, die op bedden van ivoor ligt, die hangt op uw divans, die lammeren eet uit het kleinvee, kalveren uit het midden van de stal; (5) u, die vrolijk zingt onder het geklank van de luit – zoals David hebben zij voor zich muziekinstrumenten uitgedacht – (6) u, die wijn uit schalen drinkt, en u zalft met de beste olie, maar om de breuk van Jozef bekommert u zich niet. (7) Daarom zullen zij nu als eersten in ballingschap gaan; dan is het feest voorbij voor hen die maar rondhangen. (8) Jahweh de Heer zweert bij Zichzelf – spreekt Jahweh, de God van de legermachten – Ik verafschuw de trots van Jakob, zijn paleizen haat Ik. Ik zal de stad uitleveren met al wat erin is. (9) En mocht het gebeuren dat er tien mannen in één huis overgebleven zijn, dan zullen die sterven. (10) Als een familielid, of iemand die hem gaat verbranden, iemands lichaam opneemt om het gebeente uit het huis te dragen, zal hij tegen hem die nog binnen in huis is, zeggen: Is er nog iemand bij u? En hij zal zeggen: Niemand. Daarop zal hij zeggen: Stil, want dit is niet iets om er de Naam van Jahweh bij te vermelden! (11) Want, zie, Jahweh gebiedt, en het grote huis treft Hij met scheuren en het kleine huis met spleten. (12) Rennen paarden op de steenrots? Ploegt men er met runderen? Ja, u hebt recht in gal veranderd, en de vrucht van de gerechtigheid in alsem. (13) U, die blij bent met Lo-Debar, u, die zegt: Hebben wij niet door onze kracht Karnaïm voor ons ingenomen? (14) Want, zie, Ik doe een volk tegen u opstaan, huis van Israël! spreekt Jahweh, de God van de legermachten. Dat zal u in het nauw drijven van Lebo-Hamath tot het beekdal Araba.

| 1 | Wee de zorgelozen in Sion, en wie zich veilig voelen op de berg van Samaria, de beroemdsten van de keur der volken, en tot wie het huis van Israël komt.

De leiders van Samaria denken dat ze bij de edele mannen op aarde horen. Ze denken dat ze het beste volk zijn en alles andere te boven

schieten. Het volk nam inderdaad in haar gebied een sterke positie in beslag op economisch en militair vlak.

- | 2 |** **Trek naar Kalné en kijk er rond. Ga van daar naar het grote Hamath, en daal af naar Gath van de Filistijnen. Zijn ze beter dan deze koninkrijken? Is hun gebied groter dan uw gebied?**

Kalné (in Js10:9 Kalno genoemd) en Hamath lagen in het noordelijke Aram. Ze werden door de Assyrische machten in de tijd van Salmaneser III (854-846v.Chr.) veroverd.

Gat is de stad waar David naartoe vluchtte toen hij vervolgd werd door koning Saul (1Sm27:4). Ze lag in het noorden van het Filistijnse gebied. Haar exacte locatie is onbekend.¹ Sommigen denken aan de plaats Tell es-Safi. Reden daarvoor is dat daar de Wadi Elah binnenkomt in de westelijke Schefela.² Een andere populaire keuze voor Gat is Tell el-Manshiyyah.³

Was Israël nu beter dan deze steden om een mogelijke aanval vanuit het noorden af te keren? Was hun reikwijdte groter dan dat van de andere gebieden? Geenzins, zou de wereldgeschiedenis weldra laten zien.

- | 3 |** **U, die de onheilsdag ver van u afhoudt, maar de zetel van het geweld naderbij brengt;**

Met spot wijst het elke gedachte over het toekomstige oordeel van zich af. Het land zou echter weldra in de ballingschap worden gebracht door de Assyrische macht. Van de zes koningen die er nog in Israël zouden regeren, zou er geen een op een normale manier aan de macht komen.

- | 4 |** **u, die op bedden van ivoor ligt, die hangt op uw divans, die lammeren eet uit het kleinvee, kalveren uit het midden van de stal;**

Het volk geniet van de welvaart en eet het meest zachte vlees wat er te krijgen is.

- | 5 |** **u, die vrolijk zingt onder het geklank van de luit – zoals David hebben zij voor zich muziekinstrumenten uitgedacht –**

Was het fout om muziekinstrument uit te denken? Natuurlijk niet, David deed het toch ook. Er was echter een verschil: David deed het niet

1 A.F. Rainey, 'Gath,' *Interpreter's Dictionary of the Bible. Supplementary Volume*, red. K. Crim (Nashville:Abingdon, 1976), 353.

2 E. Stern, *The Encyclopedia of Archeological Excavations in the Holy Land*, red. M. Avi-Yonah, Vol. IV (Londen:Oxford, 1978), 1024-1027.

3 H.E. Kassis, 'Gath and the Structure of the "Philistine" Society,' *Journal of Biblical Literature* 84 (1965), 259-261.

voor zichzelf, maar voor God. Bazuïngeschal, harp, citer, tamboerijn, reidans, snarenspeel, fluit, klinkende en schallende cimbale (Ps150) dienden bij David slechts om Jahweh te loven. Het ‘gelijk David’ heeft dus alleen betrekking op het uitdenken van muziekinstrumenten. Het verschil ligt in de beweegredenen. David wilde door zijn instrumenten Jahweh verheerlijken, maar zij wilden enkel maar hun eigen genot dienen.

| 6 | u, die wijn uit schalen drinkt, en u zalft met de beste olie, maar om de breuk van Jozef bekommert u zich niet.

Er is geen enkele verantwoordelijkheidsbesef meer bij de verantwoordelijken. Het volk drinkt zijn wijn niet uit bekers, maar uit grote schalen, zoveel overvloed is er onder het volk. Enkel de beste oliën zijn voor haar huid gereserveerd. Ze treuren niet over hun breuk met het zuidrijk en haar dreigende ondergang raakt haar niet.

| 7 | Daarom zullen zij nu als eersten in ballingschap gaan; dan is het feest voorbij voor hen die maar rondhangen.

| 8 | Jahweh de Heer zweert bij Zichzelf – spreekt Jahweh, de God van de legermachten – Ik verafschuw de trots van Jakob, zijn paleizen haat Ik. Ik zal de stad uitleveren met al wat erin is.

De naam Jakob staat hier als verwijzend naar het noordrijk (vgl. Am3:1,13).

| 9 | En mocht het gebeuren dat er tien mannen in één huis overgebleven zijn, dan zullen die sterven.

| 10 | Als een familielid, of iemand die hem gaat verbranden, iemands lichaam opneemt om het gebeente uit het huis te dragen, zal hij tegen hem die nog binnen in huis is, zeggen: Is er nog iemand bij u? En hij zal zeggen: Niemand. Daarop zal hij zeggen: Stil, want dit is niet iets om er de Naam van Jahweh bij te vermelden!

Noch in de diepste moeilijkheden zal het volk ervoor kiezen om de naam van Jahweh te noemen. Het houdt zijn lippen stijf op elkaar.

| 11 | Want, zie, Jahweh gebiedt, en het grote huis treft Hij met scheuren en het kleine huis met spleten.

De woonhuizen van de inwoners van Samaria zullen volledig worden verwoest. Alles wat er zal overblijven is een ruïne. Anderen denken bij het grote huis aan Israël en bij het kleine huis aan Juda.

| 12 | Rennen paarden op de steenrots? Ploegt men er met runderen? Ja, u hebt recht in gal veranderd, en de vrucht van de gerechtigheid in alssem.

Het rennen met paarden op de steenrots of het ploegen van de steenrots met runderen is onmogelijk.

| 13 | U, die blij bent met Lo-Debar, u, die zegt: Hebben wij niet door onze kracht Karnaïm voor ons ingenomen?

Lo-Debar lag ten oosten van de Jordaan (2Sm9:4; 17:27). De plaatsnaam betekent 'geen woord'. Met bittere sarcasme noemt Amos vervolgens de plaatsnaam Karnaïm wat 'hoorn' betekent, een symbool voor de kracht.

| 14 | Want, zie, Ik doe een volk tegen u opstaan, huis van Israël! spreekt Jahweh, de God van de legermachten. Dat zal u in het nauw drijven van Lebo-Hamath tot het beekdal Araba.

Jahweh zal het volk net zo in het nauw drijven, zoals Hij dat in het verleden met Egypte had gedaan (Ex3:9). Het trotse land zal vanaf de noordelijke grens bij Lebo-Hamath tot aan het zuidelijke beekdal Araba door de vijand worden verslonden door de Assyrische strijdmachten.

10 | 7:1-17 – Vijf visioenen over het oordeel I

(1) Dit heeft Jahweh de Heer mij laten zien, en zie, Hij formeerde sprinkhanen toen het nagras begon op te komen, let wel, nagras, nadat er voor de koning gemaaid is. (2) Het gebeurde toen ze met het opvreten van het gewas van het land klaar waren, dat ik zei: Jahweh de Heer, vergeef toch! Hoe zou Jakob staande kunnen blijven? Hij is immers klein! (3) Toen kreeg Jahweh hier berouw over. Het zal niet gebeuren, zei Jahweh. (4) Dit heeft Jahweh de Heer mij laten zien, en zie, Jahweh de Heer riep uit dat Hij een rechtszaak wilde voeren met vuur. Het verslond de watervloed. Ook verslond het een stuk land. (5) Toen zei ik: Jahweh de Heer, houd toch op! Hoe zou Jakob staande kunnen blijven? Hij is immers klein! (6) Toen kreeg Jahweh hier berouw over. Ook dit zal niet gebeuren, zei Jahweh de Heer. (7) Dit heeft Hij mij laten zien, en zie, Jahweh stond op een loodrechte muur met een paslood in Zijn hand. (8) Toen zei Jahweh tegen mij: Wat ziet u, Amos? Ik zei: Een paslood. Daarop zei Jahweh: Zie, Ik ga een paslood plaatsen in het midden van Mijn volk Israël. Ik zal het niet langer voorbijgaan. (9) Verwoest zullen worden de offerhoogten van Izak, de heiligdommen van Israël zullen worden vernield, en tegen het huis van Jerobeam zal Ik opstaan met het zwaard. (10) Toen liet Amazia, de priester van Bethel, tegen Jerobeam, de koning van Israël, zeggen: Amos heeft een samenzwering tegen u gesmeed in het midden van het huis van Israël. Het land zal aan al zijn woorden geen weerstand kunnen bieden. (11) Want dit heeft Amos gezegd: Jerobeam zal sterven door het zwaard, Israël zal beslist in ballingschap worden gevoerd, weg uit zijn land. (12) Daarop zei Amazia tegen Amos: Ziener, ga heen, vlucht naar het land van Juda! Eet daar uw brood, en ga daar profeteren. (13) In Bethel mag u niet langer profeteren, want dat is het heiligdom van de koning, dat is het huis van het koninkrijk. (14) Toen antwoordde Amos en zei tegen Amazia: Ik ben geen profeet en ik ben geen profetenzoon, maar ik ben veehouder en moerbeikweker. (15) Jahweh haalde mij echter achter de kudde vandaan en Jahweh zei tegen mij: Ga heen, profeteer tegen Mijn volk Israël! (16) Nu dan, hoor het woord van Jahweh. U zegt: U mag niet profeteren tegen Israël, en: U mag uw woorden niet laten stromen tegen het huis van Izak! (17) Daarom, zo zegt Jahweh: Uw vrouw zal in de stad hoerelij bedrijven, uw zonen en dochters zullen door het zwaard vallen, uw land zal met een meetsnoer verdeeld worden, u zult sterven op onreine bodem, en Israël zal beslist in ballingschap worden gevoerd, weg uit zijn land.

In Am7 spreekt de profeet over de gevolgen van het oordeel dat over Israël zal komen. In vijf visioenen toont hij de volledige verwoesting van het land. Vooral de uitdrukking ‘God Jahweh’ en ‘Mijn volk’ zijn daarbij karakteristiek voor Am7-9.

| 1 | Dit heeft Jahweh de Heer mij laten zien, en zie, Hij formeerde sprinkhanen toen het nagras begon op te komen, let wel, nagras, nadat er voor de koning gemaaid is.

In het Hebreeuws wordt de verbazing die Amos bij deze visioenen heeft duidelijker dan in het Nederlands. De koning van Israël had normaal het recht om de eerste oogst te gebruiken voor zijn eigen leger.

Moeten we bij deze sprinkhanen denken aan het Assyrische leger? De geschiedenis, vermeldt in het boek Koningen, dat koning Menahem van Juda de Assyriërs tot de terugtocht wist te bewegen na betaling van duizend talenten zilver. Om deze som te verkrijgen had hij een heffing van vijftig sikkels zilver aan iedere vermogende inwoner opgelegd (2Kn15:19-20). Op deze heffing zinspelen de woorden van Amos.

| 2 | Het gebeurde toen ze met het opvreten van het gewas van het land klaar waren, dat ik zei: Jahweh de Heer, vergeef toch! Hoe zou Jakob staande kunnen blijven? Hij is immers klein!

Doordat Amos Israël de naam Jakob geeft, wilde Amos God wellicht aan zijn eerdere belofte tegenover de aartsvaderen herinneren.

| 3 | Toen kreeg Jahweh hier berouw over. Het zal niet gebeuren, zei Jahweh.

We zien hoe de tussenkomst van één man Gods, de vernietiging van het land tegenhield.

| 4 | Dit heeft Jahweh de Heer mij laten zien, en zie, Jahweh de Heer riep uit dat Hij een rechtszaak wilde voeren met vuur. Het verslond de watervloed. Ook verslond het een stuk land.

Het vuur brak uit en verslond alles wat het in alle richtingen tegenkwam (vgl. J11:19-20). Sommigen denken dat dit vuur verwijst naar de Assyrische koning Tiglath-Pileser (2Kn15:27-29; 1Kr5:6,26; 2Kr28:20).

Omdat er een droogte heerste, kwamen ook de rivieren en beken droog te staan waardoor het Assyrische leger zich gemakkelijk door het land kon verspreiden (vgl. Dt32:22).¹

¹ D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 535.

| 5 | Toen zei ik: Jahweh de Heer, houd toch op! Hoe zou Jakob staande kunnen blijven? Hij is immers klein!

| 6 | Toen kreeg Jahweh hier berouw over. Ook dit zal niet gebeuren, zei Jahweh de Heer.

| 7 | Dit heeft Hij mij laten zien, en zie, Jahweh stond op een loodrechte muur met een paslood in Zijn hand.

Een paslood is een stuk lood dat aan een touw hangt. Het paslood werd vroeger gebruikt om te controleren of een muur loodrecht was. Tegenwoordig het het waterpas deze functie overgenomen.

| 8 | Toen zei Jahweh tegen mij: Wat ziet u, Amos? Ik zei: Een paslood. Daarop zei Jahweh: Zie, Ik ga een paslood plaatsen in het midden van Mijn volk Israël. Ik zal het niet langer voorbijgaan.

God legde een paslood langs het volk en keek of het volk nog recht was in de omgang met het verbond. De uitdrukking dat Hij het niet langer laten voorbijgaan, vinden we ook in Hosea 1:6.

| 9 | Verwoest zullen worden de offerhoogten van Izak, de heiligdommen van Israël zullen worden vernield, en tegen het huis van Jerobeam zal Ik opstaan met het zwaard.

De wegvoering van de tien stammen gebeurde door de Assyrische koning Salmaneser (2Kn17:1-6).

| 10 | Toen liet Amazia, de priester van Bethel, tegen Jerobeam, de koning van Israël, zeggen: Amos heeft een samenzwering tegen u gesmeed in het midden van het huis van Israël. Het land zal aan al zijn woorden geen weerstand kunnen bieden.

Het was niet meer de priester van Jahweh, maar de priester van de afgoden in Bethel die voor de Israëliet gold. Amazia was wellicht de opperpriester van Bethel die verantwoordelijk was voor het hele tempelgebeuren (vgl. Jr20:1-2; 29:26).

| 11 | Want dit heeft Amos gezegd: Jerobeam zal sterven door het zwaard, Israël zal beslist in ballingschap worden gevoerd, weg uit zijn land.

Doordat Amazia Amos citeert, laat hij dingen weg die de profeet zei en voegt hij zaken toe die Amos niet had gezegd (vgl. vs9).

| 12 | Daarop zei Amazia tegen Amos: Ziener, ga heen, vlucht naar het land van Juda! Eet daar uw brood, en ga daar profeteren.

De titel ‘ziener’ was een andere benaming voor de profeten (1Sm9:9; 2Sm24:11; Js29:10). Amazia gebruikte deze titel op een spottende manier voor Amos’ visioenen. De vernederende uitspraak om zijn brood in Juda te verdienen verduidelijkt dat Amos als professionele profeet in dienst was en door anderen ondersteund werd in het noordrijk.

| 13 | In Bethel mag u niet langer profeteren, want dat is het heiligdom van de koning, dat is het huis van het koninkrijk.

We horen in de pompeuze manier waarop hij de profeet terechtwijst de superieure stem van het establishment doorklinken. Amazia dacht natuurlijk dat Amos tot een van de gilden van waarzeggers behoorde die in groepjes rondzwierven en met het voorspellen van de toekomst in hun levensonderhoud voorzagen.

| 14 | Toen antwoordde Amos en zei tegen Amazia: Ik ben geen profeet en ik ben geen profetenzoon, maar ik ben veehouder en moerbeikweker.

Amos antwoordt Amazia dat hij ‘geen profeet’ en ‘geen profetenzoon’ is. Beide begrippen functioneren hierbij als synoniemen van elkaar. Dit zien we eveneens in Psalm 8: ‘Wat is de mens dat U aan hem denkt, de mensenzoon dat U naar hem omziet’ (vs4). Mens en mensenzoon staan evenals profeet en profetenzoon als synoniemen naast elkaar.² De term ‘zoon’ wijst hierbij op een categorie, zoals in ‘zonen Belials’ (Dt13:13), ‘dochter Belials (1Sm1:16), ‘zonen van de olie’ (Zc4:14), ‘godenzoon’ (Dn3:23), ‘zonen van poortwachters’ (Ea2:42) en ‘zonen van de zangers’ (Ne12:28). Amos verduidelijkt aan Amazia dat hij geen deel uitmaakt van de profetenschool in zijn tijd.

Amos deed zich niet hoger voor, dan hij was. Amos was een ‘veehouder’ (Hebr. *boqér*). ‘Moerbeivijgen’ groeiden aan een brede grote boom die in warme gebieden, zoals in de vruchtbare oases in de buurt van de Dode Zee of in de Jordaan-valleien, tussen de acht en zestien met hoog kon worden en drie- tot vier keer per jaar vrucht droeg. Deze vruchten leken op vijgen. Op de hoogtes van Tekoa groeiden de bomen niet zo hoog als elders, maar de profeet kon gemakkelijk naar de nabijgelegen vruchtbare gebieden gaan om deze vruchten te oogsten.

---

2 Lewis, 2007:235.

Het Hebreeuwse *balás* dat hier vertaald is met ‘aflezen’ is een *terminus technicus* die gebruikt werd om te wijzen op het insnijden van de vrucht, zodat een deel van het sap daaruit vloeide, waardoor de moerbeivijg een zoetere en betere smaak kreeg.³

| 15 | Jahweh haalde mij echter achter de kudde vandaan en Jahweh zei tegen mij: Ga heen, profeteer tegen Mijn volk Israël!

Tegenover de drievoudige verwijzing naar zichzelf (vs14), plaatst hij nu de volmacht van Jahweh (vs15-16). Op een dag haalde Jahweh de profeet achter de kudde vandaan en gebruikt Hij hem voor zijn dienst.

| 16 | Nu dan, hoor het woord van Jahweh. U zegt: U mag niet profeteren tegen Israël, en: U mag uw woorden niet laten stromen tegen het huis van Izak!

| 17 | Daarom, zo zegt Jahweh: Uw vrouw zal in de stad hoererij bedrijven, uw zonen en dochters zullen door het zwaard vallen, uw land zal met een meetsnoer verdeeld worden, u zult sterven op onreine bodem, en Israël zal beslist in ballingschap worden gevoerd, weg uit zijn land.

---

3 D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 509.

11 | 8:1-14 – Vijf visioenen over het oordeel I

(1) Dit heeft Jahweh de Heer mij laten zien, en zie, een korf rijpe vruchten. (2) Toen zei Hij: Wat ziet u, Amos? Ik zei: Een korf rijpe vruchten. Daarop zei Jahweh tegen mij: Zo is ook de tijd rijp voor Mijn volk Israël: Ik zal het niet langer voorbijgaan. (3) De tempelliederen zullen klagend klinken op die dag, spreekt Jahweh de Heer. Talrijk zullen de lijken zijn! Overal werpt men ze weg! Wees still! (4) Hoor dit, u, die de behoeftigen vertrapt, en er op uit bent om de zachtmoedigen van het land weg te doen, (5) door te zeggen: Wanneer is de nieuwemaansdag voorbij, zodat wij koren kunnen verkopen? En de sabbat, zodat wij de graanschuren kunnen openen? U maakt de efa kleiner, de sikkel groter, en u bedriegt met valse weegschalen. (6) U koopt de armen voor geld, en de behoeftigen voor een paar schoenen. En u zegt: Wij verkopen het kaf van het koren. (7) Jahweh heeft gezworen bij de trots van Jakob: Nooit zal Ik al hun daden vergeten! (8) Zal hierom het land niet beven, zodat elke inwoner rouw bedrijft, omdat het in zijn geheel stijgt als de Nijl, stijgt en daalt als de rivier van Egypte? (9) Op die dag zal het gebeuren, spreekt Jahweh de Heer, dat Ik de zon 's middags zal laten ondergaan; op klaarlichte dag zal Ik het land duister maken. (10) Ik zal uw feesten in rouw veranderen, al uw liederen in klaagzang; om alle heupen zal Ik een rouwgewaad aanbrengen, elk hoofd zal kaal zijn, omdat Ik het land in rouw dompel als over een eniggeborene, en wat ervan overblijft zal zijn als een bittere dag. (11) Zie, er komen dagen, spreekt Jahweh de Heer, dat Ik honger in het land zal sturen; geen honger naar het brood, geen dorst naar het water, maar om de woorden van Jahweh te horen. (12) Dan dolen zij van zee tot zee, van noord tot oost trekken zij rond, om het woord van Jahweh te zoeken, maar zullen het niet vinden. (13) Op die dag zullen de mooie meisjes en de jonge mannen van dorst versmachten; (14) zij die zweren bij de schuld van Samaria, en zeggen: Zo waar als uw god van Dan leeft, en de pelgrimstocht naar Berseba leeft! Zij zullen vallen en niet meer opstaan.

| 1 | Dit heeft Jahweh de Heer mij laten zien, en zie, een korf rijpe vruchten.

- | 2 | Toen zei Hij: Wat ziet u, Amos? Ik zei: Een korf rijpe vruchten. Daarop zei Jahweh tegen mij: Zo is ook de tijd rijp voor Mijn volk Israël: Ik zal het niet langer voorbijgaan.
- | 3 | De tempelliederen zullen klagend klinken op die dag, spreekt Jahweh de Heer. Talrijk zullen de lijken zijn! Overall werpt men ze weg! Wees stil!
- | 4 | Hoor dit, u, die de behoeftigen vertrapt, en er op uit bent om de zachtmoedigen van het land weg te doen,
- | 5 | door te zeggen: Wanneer is de nieuwemaansdag voorbij, zodat wij koren kunnen verkopen? En de sabbat, zodat wij de graanschuren kunnen openen? U maakt de efa kleiner, de sikkil groter, en u bedriegt met valse weegschalen.
Doordat alles zich draaide om een goede economie koos het volk ervoor om de sabbat en de rustdagen over te slaan. Ze bedroog haar kopers zelfs met valse weegschalen en liet hen meer betalen dan het effectief waard was.
- | 6 | U koopt de armen voor geld, en de behoeftigen voor een paar schoenen. En u zegt: Wij verkopen het kaf van het koren.
Het afval van de oogst werd samen verkocht met het goede koren.
- | 7 | Jahweh heeft gezworen bij de trots van Jakob: Nooit zal Ik al hun daden vergeten!
- | 8 | Zal hierom het land niet beven, zodat elke inwoner rouw bedrijft, omdat het in zijn geheel stijgt als de Nijl, stijgt en daalt als de rivier van Egypte?
- | 9 | Op die dag zal het gebeuren, spreekt Jahweh de Heer, dat Ik de zon 's middags zal laten ondergaan; op klaarlichte dag zal Ik het land duister maken.
De zonsverduistering waarvan in dit vers sprake is liet de toehoorders terugdenken aan het jaar 784v.Chr. en 763v.Chr. waar zulke zonsverduisteringen hadden plaatsgevonden.
- | 10 | Ik zal uw feesten in rouw veranderen, al uw liederen in klaagzang; om alle heupen zal Ik een rouwgewaad aanbrengen, elk hoofd zal kaal zijn, omdat Ik het land in rouw dompel als over een eniggeborene, en wat ervan overblijft zal zijn als een bittere dag.

Een rouwgewaad bestond uit een ruw stuk materiaal dat gebruikelijk uit geitenhaar was gemaakt. Het scheren van het hoofd was eveneens gebruikelijk op momenten van diepe droefheid.

- | 11 | Zie, er komen dagen, spreekt Jahweh de Heer, dat Ik hongersnood in het land zal sturen; geen hongersnood naar het brood, geen dorst naar het water, maar om de woorden van Jahweh te horen.
- | 12 | Dan dolende zij van zee tot zee, van noord tot oost trekken zij rond, om het woord van Jahweh te zoeken, maar zullen het niet vinden.
- | 13 | Op die dag zullen de mooie meisjes en de jonge mannen van dorst versmacht;
- | 14 | zij die zweren bij de schuld van Samaria, en zeggen: Zo waar als uw god van Dan leeft, en de pelgrimstocht naar Berseba leeft! Zij zullen vallen en niet meer opstaan.

Wellicht verwijst de ‘schuld van Samaria’ naar een afgodenbeeld dat in Samaria was geplaatst.¹ De uitdrukking van Dan tot Berseba betekent zoveel als: het hele land.

---

¹ D.R. Sunukjian, *Amos* (ATEA3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 540.

12 | 9:1-15 – Vijf visioenen over het oordeel I

(1) Ik zag Jahweh staan op het altaar, en Hij zei: Sla tegen het kapiteel, zodat de dorpels beven, en breek ze stuk op het hoofd van hen allen. En wie van hen dan nog is overgebleven, zal Ik met het zwaard doden. Niemand van hen die vlucht, zal ontvluchten, en niemand van hen die ontkomt, zal gered worden. (2) Al drongen zij door tot in het graf, Mijn hand zou hen daar weghalen; en al stegen zij naar de hemel op, Ik zou hen vandaar doen neerdalen. (3) Al verscholen zij zich op de top van de Karmel, Ik zou hen opsporen om hen daar weg te halen; en al verborgen zij zich van voor Mijn ogen op de zeebodem, vandaar zou Ik een slang opdracht geven hen te bijten. (4) Al gingen zij voor hun vijanden uit in gevangenschap, vandaar zou Ik het zwaard opdracht geven hen te doden. Ik zal Mijn ogen op hen richten ten kwade en niet ten goede. (5) Jahweh, Jahweh van de legermachten, Die het land aanraakt, zodat het beeft en al zijn inwoners rouw bedrijven, omdat het in zijn geheel stijgen zal als de Nijl, en dalen als de rivier van Egypte. (6) Hij, Die Zijn opperzalen in de hemel bouwde, en Zijn gewelf op de aarde grondvestte, Hij, Die het water van de zee riep, en uitgoot over het aardoppervlak; Jahweh is Zijn Naam. (7) Bent U voor Mij niet als de Cusjieten, Israëlieten? spreekt Jahweh. Heb Ik Israël niet uit het land Egypte geleid, de Filistijnen uit Kaftor en de Syriërs uit Kir? (8) Zie, de ogen van Jahweh de Heer zijn gericht op dit zondige koninkrijk, Ik zal het wegvagen van de aardbodem. Evenwel zal Ik het huis van Jakob niet geheel wegvagen, spreekt Jahweh. (9) Want, zie, Ik geef opdracht, en Ik zal het huis van Israël onder al de volken schudden, zoals in de zeef geschud wordt; geen steentje zal op de grond vallen. (10) Door het zwaard zullen sterven alle zondaars van Mijn volk, die zeggen: Het kwaad zal niet dichterbij komen en ons niet tegemoet treden. (11) Op die dag zal Ik oprichten de vervallen hut van David, zijn scheuren zal Ik dichtmaken, en de bouwval zal Ik oprichten. Ik zal hem bouwen als in de dagen van ouds; (12) zodat zij de rest van Edom in bezit zullen nemen en al de heidenvolken waarover Mijn Naam is uitgeroepen, spreekt Jahweh, Die dit doet. (13) Zie, er komen dagen, spreekt Jahweh, dat de ploeger de maaier zal ontmoeten en de druiventreder de zaaier, en dat de bergen zullen druipen van jonge wijn en al de heuvels doordrenkt zullen worden. (14) Ik zal een omkeer brengen in de gevangenschap van Mijn volk Israël. Zij zullen de verwoeste steden herbouwen en bewonen, zij zullen wijngaarden planten en de wijn ervan drinken, zij zullen tuinen aanleggen en de vrucht ervan eten. (15) Ik zal hen in hun land

---

planten, en zij zullen nooit meer weggerukt worden uit hun land, dat Ik aan hen gegeven heb, zegt Jahweh, uw God.

- | 1 |** Ik zag Jahweh staan op het altaar, en Hij zei: Sla tegen het kapiteel, zodat de dorpels beven, en breek ze stuk op het hoofd van hen allen. En wie van hen dan nog is overgebleven, zal Ik met het zwaard doden. Niemand van hen die vlucht, zal ontvluchten, en niemand van hen die ontkomt, zal gered worden.

Dit altaar zou voor Israël de grondslag van verzoening zijn geweest, maar nu ze zelf altaren hadden opgericht, werd het de plaats van oordeel voor hen. Jahweh was dus daadwerkelijk met hen, maar om het volk te oordelen. Het einde was aangebroken voor het altaar, het heiligdom en de mensen (Am3:14; 5:5-6; 8:1-3). In zijn visioen zag Amos duidelijk hoe het hele gebouw in elkaar stortte en het de velen die afgoden aanbaden doden. Degenen die overleven zullen door Jahweh vervolgt worden en worden gedood.

- | 2 |** Al drongen zij door tot in het graf, Mijn hand zou hen daar weghalen; en al stegen zij naar de hemel op, Ik zou hen vandaar doen neerdalen.

Zelfs als degenen die vluchten wegvluchten naar de diepste of hoogste plaatsen, zou Jahweh hen toch nog vinden. Er is geen ontkomen aan het oordeel.

- | 3 |** Al verscholen zij zich op de top van de Karmel, Ik zou hen opsporen om hen daar weg te halen; en al verborgen zij zich van voor Mijn ogen op de zeebodem, vandaar zou Ik een slang opdracht geven hen te bijten.

De slang die in dit vers wordt genoemd is een zeemonster, dat in het Oude Testament meestal wordt aangeduid als Leviathan of Rachab (Jb26:12-13; Ps74:13-14; 89:10-11; Js27:1; 51:9-10).

- | 4 |** Al gingen zij voor hun vijanden uit in gevangenschap, vandaar zou Ik het zwaard opdracht geven hen te doden. Ik zal Mijn ogen op hen richten ten kwade en niet ten goede.

- | 5 |** Jahweh, Jahweh van de legermachten, Die het land aanraakt, zodat het beeft en al zijn inwoners rouw bedrijven, omdat het in zijn geheel stijgen zal als de Nijl, en dalen als de rivier van Egypte.

| 6 | Hij, Die Zijn opperzalen in de hemel bouwde, en Zijn gewelf op de aarde grondvestte, Hij, Die het water van de zee riep, en uitgoot over het aardoppervlak; Jahweh is Zijn Naam.

Het is opvallend dat de verzen in Amos waar de uitdrukking ‘Jahweh is zijn naam’ in voorkomen, verwijzen naar Gods almacht (Am5:8; 9:6).

| 7 | Bent U voor Mij niet als de Cusjieten, Israëlieten? spreekt Jahweh. Heb Ik Israël niet uit het land Egypte geleid, de Filistijnen uit Kaftor en de Syriërs uit Kir?

God zal met het volk omgaan, zoals met elk ander volk op aarde. Al aan het begin van Amos is dit duidelijk naar voren gekomen in de oordelen die werden uitgesproken over de volken.

| 8 | Zie, de ogen van Jahweh de Heer zijn gericht op dit zondige koninkrijk, Ik zal het wegvagen van de aardbodem. Evenwel zal Ik het huis van Jakob niet geheel wegvagen, spreekt Jahweh.

In deze laatste uitspraken van Amos wordt duidelijk dat Jahweh niet zal ophouden met het volk. Een trouw overblijfsel zal verder zijn liefde mogen ervaren. De vroegere mogelijkheid van een redding van het overblijfsel wordt op die wijze nu zekerheid (vgl. Am5:15).

| 9 | Want, zie, Ik geef opdracht, en Ik zal het huis van Israël onder al de volken schudden, zoals in de zeef geschud wordt; geen steentje zal op de grond vallen.

| 10 | Door het zwaard zullen sterven alle zondaars van Mijn volk, die zeggen: Het kwaad zal niet dichterbij komen en ons niet tegemoet treden.

| 11 | Op die dag zal Ik oprichten de vervallen hut van David, zijn scheuren zal Ik dichtmaken, en de bouwval zal Ik oprichten. Ik zal hem bouwen als in de dagen van ouds;

De uitdrukking ‘die dag’ verwijst bij de profeet normaal naar de dag van Jahweh (Am2:16; 3:14; 5:18-20; 8:3,9,11,13; vgl. Js4:2; Mi4:6; 5:10). God zou zijn belofte aan David vervullen. Op dat moment zal Jahweh de vervallen hut van David herbouwen. Het herstel vindt dan plaats.

De hut van David was in het verleden in twee delen uiteen gebroken: het zuidrijk en het noordrijk. God belooft de zijnen echter dat beiden weer tot een geheel gebracht zullen worden (Jr30:3-10; Ez37:15-28; Hs3:4-5).¹

Tijdens het eerste apostelconcilie in Hd15 citeert Jakobus dit vers om aan te tonen dat de heidenen niet als Joden moeten leven om gered te

¹ C. van Leeuwen, *Amos* (POT; Nijkerk:Callenbach, 1985), 346-348.

worden. Jakobus wist uiteraard dat het oordeel over Israël noch niet voorbij was, het zou nog een grote verdrukking te wachten staan. Maar de apostel wist ook dat de heidenen straks in het vreedrijk geen Joden zouden worden, maar heidenen zouden blijven. Vanuit dat perspectief diende ook de gemeente het culturele verschil niet op te heffen. Als ondersteuning voor die gedachte verwees de apostel naar Am9:11.

| 12 | zodat zij de rest van Edom in bezit zullen nemen en al de heidenvolken waarover Mijn Naam is uitgeroepen, spreekt Jahweh, Die dit doet.

Volgens John Sailhamer verwijst Edom in dit vers symbolisch naar alle vijanden van Israël, doordat het woord Edom (עֲדוֹמָי) ook de betekenis van ‘mensheid’ (אָדָם) in zich draagt.² Hoewel die associatie gemaakt kan worden, lijkt dat toch niet het geval te zijn, doordat de profeet later al in dit vers verwijst naar alle heidenvolken.

De apostel Jakobus citeert dit vers uit Amos op een andere manier in Hd: ‘opdat de overigen van de mensen de Heer zoeken, en alle volken waarover mijn naam is uitgeroepen, zegt de Heer die deze dingen doet.’ Bij nader onderzoek ontdekken we dat Jakobus de Griekse Septuaginta gebruikt. ‘Edom’ (עֲדוֹמָי) is daarin vervangen door ‘de mens’ (אָדָם, ἄνθρωπος) en ‘zullen in bezit nemen’ (יִשְׂרְוּ) door ‘zullen zoeken’ (יִשְׂרְוּ, ἐκζητέω).³

De naam van Jahweh uitroepen over een land betekent het land onder de bescherming van Jahweh willen plaatsen. Alle volken zijn het eigendom van Jahweh. Amos spreekt er van dat Israël erfelijk het gebied van Edom zal bezitten. Edom zal geen overblijfsel hebben, zoals dit wel het geval zal zijn met Moab, Ammon en Elam, en nog andere volken (Jr48:47; 49:6,39).

Met het onderwerp van Edom zal de volgende kleine profeet (Obadja) zich verder bezighouden.

| 13 | Zie, er komen dagen, spreekt Jahweh, dat de ploeger de maaier zal ontmoeten en de druiventreder de zaaier, en dat de bergen zullen druipen van jonge wijn en al de heuvels doordrenkt zullen worden.

Amos citeert Joël (4:18) om zijn profetie kracht bij te zetten. Zo is er een eenheid tussen beide profeten en wordt de boodschap van Amos ingeklemd tussen twee citaten van Joël (Am1:2; 9:13).

² Sailhamer, 1995:251.

³ H.J. Koorevaar, *Profetecanon* (Leuven:ETF ongepubliceerd, 2007), 168.

In plaats van droogte en hongersnood (Am1:2; 4:6-8) zal de welvaart niet ophouden te bestaan (9:13; Lv26:3-5,10; Dt28:4-5,8,11-12). In plaats van het oorlogsgeweld zal er onophoudelijke vrede komen (Am2:13-16; 3:11,15; 4:10-11; 5:2-3; 6:9-10; 7:17; 9:1,10), zodat de mens kan genieten van de opbrengst van het land (vgl. Lv26:6; Dt28:6).

| 14 | Ik zal een omkeer brengen in de gevangenschap van Mijn volk Israël. Zij zullen de verwoeste steden herbouwen en bewonen, zij zullen wijngaarden planten en de wijn ervan drinken, zij zullen tuinen aanleggen en de vrucht ervan eten.

In plaats van angst voor de ballingschap zal het volk veilig in het land leven. In die dagen, waarin God zich tot het volk keert, zal het land vruchtbaar zijn, zodat degene die ploegt in oktober nog moet wachten tot dat het binnenhalen van de oogst uit mei gedaan is! Degene die de druiven in juli plukt zal degene ontmoeten die de wijngaard plant. De druiven zullen zo zwaar aan de wijnstokken hangen dat de heuvels druipen van de nieuwe wijn.

Het is duidelijk dat deze belofte nog in vervulling dient te gaan.

| 15 | Ik zal hen in hun land planten, en zij zullen nooit meer weggerukt worden uit hun land, dat Ik aan hen gegeven heb, zegt Jahweh, uw God.

Het gehuil mag voortduren tijdens de ballingschap, maar de vreugde van de verlossing mag eveneens klinken als de morgen komt waarop de Heer zijn volk opnieuw zegent.

13 | Literatuurlijst

- Augustinus, Aurelius. *De stad van God [De Civitate Dei]*. Vert. Gerard Wijdeveld. Amsterdam: Ambo, 1983.
- Blum, Erhard. 'Die Kombination I der Wandinschrift vom Tell Deir 'Alla.' In *Berührungspunkte: Studien zur Sozial- und Religionsgeschichte Israels und seiner Umwelt; Festschrift für Rainer Albertz zu seinem 65. Geburtstag*, eds. Rainer Albertz, Ingo Kottsieper, Rüdiger Schmitt and Jakob Wöhrle, 573–601. *Alter Orient und Altes Testament* 350. Münster: Ugarit, 2008.
- Borst, Piet. *Lijnen naar de Eindtijd: Geschiedenis van de Toekomst*. Hoenderloo: Novapres, 2004.
- Cooke, George A. *A Text-Book of North-Semitic Inscriptions*. Oxford: Clarendon, 1903.
- Cooley, Robert E. 'Gathered to His People: A Study of a Dothan Family Tomb.' In *The Living and Active Word of God: Studies in Honor of Samuel J. Schultz*, eds. Morris A. Inch and Ronald Youngblood, 47–58. Winona Lake: Eisenbrauns, 1983.
- Ellis, E. Earle. 'The Old Testament Canon in the Early Church: Biblical Interpretation in the New Testament Church.' In *Mikra: Text, Translation, Reading, and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*, eds. M.J. Mulder and Harry Sysling. *Compendia rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum*. Section 2. Literature of the Jewish people in the period of the Second Temple and the Talmud 1. Assen: van Gorcum, 1990.
- Fritz, Volkmar. 'Amosbuch, Amos-Schule und historischer Amos.' In *Prophet und Prophetenbuch: Festschrift für Otto Kaiser zum 65. Geburtstag*, eds. Volkmar Fritz, Karl-Friedrich Pohlmann and Hans-Christoph Schmitt, 29–43. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 185. 2012. Accessed 16 June 2017. <https://doi.org/10.1515/9783110862546>.
- Hausoul, Raymond R. 'De Dag van Jahweh.' *Indekerk.Be*.
- Hilbrands, Walter. 'De schepping door God.' In *Theologie van het Oude Testament: De blijvende boodschap van de Hebreeuwse Bijbel*, eds. Hendrik J. Koorevaar and Mart-Jan Paul, 159–181. Zoetermeer: Boekencentrum, 2013.
- House, Paul R. *The Unity of the Twelve*. Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series 97. Sheffield: Almond, 1990.
- Janzen, Waldemar. *Mourning Cry and Woe Oracle*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 125. Berlin: de Gruyter, 1972.
- van Leeuwen, Cornelis. *Hosea*. Prediking van het Oude Testament. Nijkerk: Callenbach, 1969.
- Levin, Christoph. 'Amos und Jerobeam I.' In *Fortschreibungen: Gesammelte Studien zum Alten Testament*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche

- Wissenschaft 316. 2012. Accessed 16 June 2017. <https://doi.org/10.1515/9783110905847>.
- Lewis, Jack P. "‘A Prophet’s Son’ (Amos 7:14): Reconsidered.’ *Restoration Quarterly* 49.4 (2007): 229–240.
- Meyers, Eric M. ‘Secondary Burials in Palestine.’ *The Biblical Archaeologist* 33.1 (1970): 2–29.
- Müller, Reinhard. ‘Der Finstere Tag Jahwes. Zum Kultischen Hintergrund von Am 5,18-20.’ *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 122.4 (2010): 576–592.
- Mulzac, Kenneth D. ‘Amos 5:18-20 in Its Exegetical and Theological Contexts.’ *Asia Journal of Theology* 16.2 (2002): 286–300.
- Pritchard, James B. *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton: Princeton University, 1969.
- Sailhamer, John. *Introduction to Old Testament Theology: A Canonical Approach*. Grand Rapids: Zondervan, 1995.
- Shepherd, Michael B. ‘Compositional Analysis of the Twelve.’ *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 120.2 (2008): 184–193.
- Smelik, K.A.D. ‘The Meaning of Amos V 18-20.’ *Vetus Testamentum* 36.2 (1986): 246–248.
- Smith, Gary. *Isaiah 1-39*. New American Commentary 15a. Nashville: Broadman & Holman, 2007.
- Stuart, Douglas K. *Hosea-Jonah*. Word Biblical Commentary 31. Dallas: Word Books, 1987.
- Sunukjian, Donald R. ‘Amos.’ In *Das Alte Testament. Erklärt Und Ausgelegt*, eds. John F. Walvoord and Roy B. Zuck, 3:509–545. Holzgerlingen: Hänssler, 2000.
- Walton, John H., Victor H. Matthews, and Mark W. Chavalas. *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament*. Downers Grove: InterVarsity, 2000.
- Weippert, Manfred. ‘The Balaam Text from Deir ’Allā and the Study of the Old Testament.’ In *The Balaam Text from Deir Alla Re-Evaluated: Proceedings of the International Symposium Held at Leiden, 21-24 August 1989*, eds. Jacob Hoftijzer and G. van der Kooij, 151–184. Leiden: Brill, 1991.
- Wolfe, Rolland E. ‘The Editing of the Book of the Twelve.’ *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 53.1 (1935).
- Wolff, Hans W. *Joel and Amos: A Commentary on the Books of the Prophets Joel and Amos*. Hermeneia. Philadelphia: Fortress, 1977.